رحیم جان الارجانی

یاڭی اصول

(تطبیقات وتمریناتلی)

عربچه صرف

(باشلاب قواعد عربیه اوقویاچق شاگردلرگه)

ناشری:

„معارف" کتبخانه‌سی

قزانده،

КАЗАНЬ,

Лито-типографія И. Н. Харитонова

1913

فهرست.

بيت	
	مقدمه:
٥	حرفلر.
٦	حركه — سكون.
٧	حروف صحيحه ومعتله.
٨	تنوين — ضوابط.
١١	شمسيه وقمريه حرفلرى.
١٣	كلمه وآنك ياصالووى.
١٣	علم صرف.
١٣	اقسام كلمه.
١٥	مصدر.
١٦	وزن حرفلرى وعملى.
١٨	باب اولّ: فعللر بحثى.
١٨	مجرد — مزيد.
١٩	سالم — صحيح — معتل.
٢٠	ماضى — مضارع — امر.
٢٢	ابواب: ثلاثى مجرد بابلرى.
٢٤	ثلاثى مزيد بابلرى.
٢٦	رباعى مجرد ومزيد بابلرى.
٢٨	تصريف افعال.
٢٩	سالمنك تصريفنه مثال.
٣١	فعل صحيحلرنك تصريفنه مثال.
٣٢	معتللرنك تصريفنه مثال.
٣٣	امر باللام.
٣٤	مثبت — منفى.

بيت	
٣٦	مشتقات افعال جدولى.
٣٨	لازم — متعدى.
٣٩	معلوم — مجهول.
٤٢	معرب — مبنى،
٤٦	باب ثانى، اسملر بحثى:
٤٦	مذكر — مؤنث.
٤٨	مفرد — مثنى — جمع.
٥١	جامد — مشتق.
٥١	اسم فاعل.
٥٣	اسم مفعول.
٥٤	اسم تفضيل — صفة مشبهه.
٥٥	اسم زمان ومكان.
٥٧	نكره — معرفه.
٥٧	ضمير
٦١	علم — اسم الاشاره
٦٢	اسم موصول.
٦٤	معرف بال — معرفه گه مضاف.
٦٥	اسمنك اعرابى.
٦٧	اسمنك بناسى.
٦٨	حرفلر.

رحیم جان الارجانی

а/20
69

یاڭی اصول

تطبیقات وتمریناتلی

عربچه صرف

Т/5

(باشلاب قواعد عربیه اوقویاچق شاگردلرگه)

ناشری :
„ معارف " کتبخانه‌سی
قزانده

Татарстан Җөмһүриятенең
Милли китапханәсе
Национальная библиотека
Республики Татарстан

КАЗАНЬ,
Лито-типографія И. Н. Харитонова
1913

مرتبدن

عصرمز، تربیه وتعلیم عصریدر. ایك یاڭی فنلرنڭ بری بولغان „ فن تربیه وتعلیم “ نڭ عمومیسندن اوتوب هرعلم وفنگه خصوصیلری ترتیب وتنظیم ودور نظریلرندن دور عملیلرینه ترقی ایدلمشدر. بونگله برابر، هرکون وهر ساعتده یاڭی نظریه‌لر حاصل اولمقده، بونلر اوستنده تجربه‌لر یاصالوب یاڭی وفائده‌لی حقیقتلر طووب طورمقده، اول طوغری دیب بلنگان نرسه‌لرنڭ یاڭلشلغی اثبات ایدلمکده‌در. انساننڭ فائده‌سینه یاراغان هربرعلم وفن حقنده اولدیغی قدربلکه آرتغراق درجه‌ده، لسان تحصیلنی تسهیل ایچون‌ده تورلی اصول ویوللر کشف ایدلمش، تطبیقاتقه قویلمش وقویلمقده‌در. چونکه „ برملتنڭ لساننی بلمك اول ملتنڭ افکارینه، علوم وفضائلنه وقوف حاصل ایتمکدر “ و „ برلسان بلگان برانسان، ایکی لسان بلگان ایکی انسان .... “ حقیقت وقاعده‌لری یاخشی آڭلاشلمشلردر.

صوڭ وفائده‌لی طریقلرغه نظرا : „ اصول نحویه وترجمه “ „ اصول طبیعیه “ اسملرنده باشلیچه ایکی اصول کورسه‌تلمکده وصوڭغیسی فائده‌لیره‌ك اولدیغی اعتراف ایدلمکده‌در. بونلرنڭ هرایکیسی‌ده، چن معناسیله لسان بلو ایچون، قواعد لسان تحصیلندن موڭسزلق کورسه‌ته آلمیدر بوقواعد لسان تحصیلی ایچونده غایت گوزه‌ل اصوللر کشف وتطبیق ایدلمشدر، که بونلرنڭ بری وایك فائده‌لیسی „ اصول تدریجیه وتمرینیه “ در. بوکونده تربیه وتعلیم فنلرنده ترقی ایتکان وبونلرنی عملگه قویوب ایتکان فائده‌لری سببلی، بزگه نسبة، ترقی واعتلانڭ درجهٔ قصواسنه یتکان ملتلر، کیره‌ك آنا تللرینڭ، کیره‌ك اجنبی لسانلرنڭ قواعدنی بویولده تعلیم‌ایتمکده وقواعدن مقصود بالذات قواعد توگل بلکه لسان اولدیغنی آڭلاب قواعدنی مقصودلرینه‌ایرشورگه قورال یاکه واسطه قیلمقده‌درلر. ایشته بویولده یازلغان کتابلرنڭ بری بوکتابدر.

بزم مکتب ومدرسه‌لرمزده ایسه تعلیم یوللری بتونلی یاراقسز برحالده‌در. بزم ـ اصول ـ تربیه وتعلیم قاتنده ـ ایك زور گناهمزدن بری : هر علمنی فقط نظری واولدقچه اوزون ویالقدرغچ صورتده تعلیم ایدوب، شاکردلرنی علمگه نفرت ایتدرمك بونرسه‌لرنی آڭلار آڭلاماز یاتلاتوب ملت بالالرینڭ بتون قابلیت واستعداد روحیه‌لرینی وبونڭ سببلی‌ده بتون موجودیتلرینی متضرر ایتمکدر. بوجمله‌دن ـ مقصد نه اولدیغی آڭلاشلماسه‌ده، اوز لسانمزنڭ قاراسینی طانور، طانوماز، غایت زور بر انهماك حتی مکتب زمانلرینڭ یارمنی‌غنه توگل بتونسنی آڭا حصر ایدرچه سنه برانهماك ایله تحصیل ایتدیکمز عرب لسانی‌ده صوڭ درجه‌ده اصولسز وفائده‌سز برروش ویولده

بسم الله الرحمن الرحیم

مقدمه = باشلانغچ

۱ — عرب تلنده یکرمی سیگز حرف بار؛ اسماری و شکللری شونلاردر:

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
الف	با	تا	ثا	جیم	حا	خا
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
دال	ذال	را	زا	سین	شین	صاد
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق
ضاد	طا	ظا	عین	غین	فا	قاف
ك	ل	م	ن	و	ه	ی
کاف	لام	میم	نون	واو	ها	یا

۲ — الف حرفی حرکه‌لندیگی وقت (اَ اِ اُ) یا که (ءَ ءِ ءُ) صورتنده یازولور واوقولور هم بو حالده «هَمْزَه» اسمله‌نور.

۳ — حرفلردن عرب تلنده یورتله طورغان معنالی سوزلر یاصالور (بنا قیلنور). شونڭ ایچون بو نلرغه «حُرُوفِ مَبانی» یا که هَجا دیرلر. بو نلردن یاصالغان معنالی سوزلرگه «کَلِمَه» دییورلر. رَجُل = ایر، کِتابٌ، قَلَمٌ کبی.

حَرَكَه — سُكُونْ

٤ — حرفلرنڭ كلمه‌ده اوقولو روشنه (حَرَكَه) دييولور.

حركه، اوچدر.

فَتْحَه = اوست، علامتی: ـَـ .

ضَمَّه = اوتور، علامتی: ـُـ .

كَسْرَه = آست، علامتی: ـِـ .

بوحركه‌لرنڭ برسی بولغان حرفكه (مُتَحَرِّكْ)، بونلرنڭ برسی ده بولماغانده كيسلوب اوقولغان حرفكه (سَاكِنْ) ديرلر. سكون اشاره‌سی بو ° كوزدر.

فتحه‌لی حرف (مَفْتُوحْ) ضمه‌لی (مَضْمُومْ) كسره‌لی (مَكْسُورْ) ديب‌يورتيلور.

تعليم: عرب تلنده نيچه حرف بار؟ بزنڭ تلده نيچه حرف بار؟ قايسی حرفلر عرب تلنده يوق؟ قرآن‌ده قای حرفلر بولماسقه تيوش؟ ياتدن عرب حرفلرينی ايتگز (اسملرينی). همزه نيدر؟ الف ايله همزه‌نڭ آيرماسی نی؟ بوحرفلردن نی ياصالور؟ معنالی سوزگه نی ديرلر؟ حركه نرسه؟ حركه نيچه و نيلر؟ حركه‌لی حرفلرنڭ اسملرينی سويله‌گز؟ سكون نه‌در؟

١ تمرين — شول حرفلر آراسندن عرب حرفلرينی كورسه‌تگز.

ا د ر ز ع ف، ژ ن ل گ ذ

غ گ ب ص ض ط س ش ك ج چ

و ه ى ص ت ك ق ح خ ۋ م.

٢ تمرين — توبانده‌گی كلمه‌لرده‌گی حرفلرنڭ حركه‌لرينی وبونلرغه قاراب آلغان اسملرينی سويله‌گز (رَجُلْ: ده را مفتوح، جيم مضموم لام مضموم كبی).

رَجُلٌ = ایر، اِنْسَانٌ = کشی. مَکْتَبٌ. مَدْرَسَةٌ. قَلَمٌ. كُرّاسَةٌ = دفتر. دِرْهَمٌ = آقچه. عِنَبٌ = یوزم. ذِئْبٌ بوری.

حروف صحیحه و معتله.

٥ — حروف مبانی آراسنده، الف (ا، ی)، واو (و)، یا (ی) قالغان حرفلردن آیری خاصه‌لرغه مبتلا بولغانغه حرفِ مُعتَلّ (آورو) اسمنی آلورلر.

٦ — حروف مُعْتَلَّه، اوزلری ساکن بولوب (ا)نڭ آلدنده‌غی حرف مفتوح، (و)نڭ مضمومْ، (ی)نڭ مکسور بولسه بو حرفلرنڭ حرکه‌لرینی صوزدروب اوقوتورلر. مثال: عَالِمْ دُنْیَا دِینْ مَحْمُودْ کِتَاب کبی.

بوحالده حرف علت (حَرْفِ مَدّ) اسمله‌نور.

٧ — حرفلرنڭ قالغانلاری حروف (صَحِیحَه) دیب آتالورلر. علم دَفْتَر، قَلَمْ کلمه‌لرنده‌گی کبی.

حروف صحیحه هر بر حرکه‌نی قبول ایدرلر. اما حرف معتللر توبانده‌گی قاعده‌لر ایله حرکه‌لنورلر.

١ — الف (اَ ـ یٰ) اخیرده بولغانده‌هیچ حرکه قبول ایتمز. دائما ساکن‌در. فَتْوَی فَنَا کبی.

٢ — (ی)، (و) باشده و اورتاده هر حرکه‌نی قبول ایدرلر. وَعْد وَثَاق، وِثْب، ثَوَابْ، ثِیَابْ، حَیَوَان کبی.

٣ — کلمه‌نڭ آخرنده بولسه‌لر، آلدیلرنده‌غی حرف ساکن اولسه اوچ حرکه‌نی‌ده قبول ایدرلر. عَفْوٌ، سَعْیٌ کبی.

٤ — اخرده بولوب‌ده آلدیلرنده‌غی حرف حرکه‌لی بولسه ، یا ساکن بولورلریا که فتحه‌نی‌گنه قبول ایدرلر. شَافِی، عَافِی، نَاوِی = نیت ایدوچی کبی.

تعلیم: حرف مبانیدن قایسیلری حرف علتدر؟ بونلر قایچان حرف مداسمله‌نورلر؟ حرف مد حرفلرنی نچوك اوقوتور؟ حرف صحیحلر قایسیلری ؟ حرف علتلرده حرکه‌قبول ایتوده نیندی قاعده‌لر بار؟

۳ تمرین — توبانده‌گی کلمه‌لرده بولغان حرفلرنی، صحیحلرغه ، معتللرگه ومعتللرنی مدلرگه آیرگز.

نُوْرُ = یاقتیلق. حَیَاةُ = ترکلك، عمر. اِسْتِقَامَةُ = طوغریلق. حَیَوَانُ. بَدَنُ = تن. وُجُودُ = بارلق، تَنْ. نَیْلُ. نَیْلَ = ایرشمك. لَیْلُ = کیچه. نَهَارُ = کوندز. یَوْمُ = تاولك، کون. اُسْبُوعُ = آتنه. سَاعَةُ

٤ تمرین — توبانده‌گی کلمه‌لرنك آخرلرینه درست بولسه اوچ تورلی حرکه‌نی قویوب یازگز واوقوگز.

دُنْیَا. بُشْرَی = سوینج. طُوبَی = شادلق. کِتَاب. دَلْو = چیله‌ك بَغْی = آزغنلق. حَیّ = ترك. حُلْو = طاتلی. دَاعِی = دعاچی، قچقروچی. رَامِی = آتوچی (اوق تاش..) دَائِمُ = هروقت بولوچی وَرَی = خلق. غِنَاء = جرلامق. غِنَی = بایلق. سَعْی = طرشلق. رَأْی = اوی، فکر.

تنوین — ضوابط.

٨ — تَنْوِیْن (نونلاماق)، کلمه‌نك آخرنده ایکیلی حرکه‌نك

اوقولووندهایشتولگان، یازووده بولماغان نون‌در. کِتابٌ= کِتابُنْ کِتاباً = کِتابَنْ — کِتابٍ = کِتابِنْ کبی.

٩ — . اوست تنوینی، مَعْنًی حَقِیقَةً کبی (ی) و (ة) لی کلمه‌لردن باشقه‌لرده (ا) ایله یازلور. مثال: عِلْماً، نُوراً، قَلَماً کبی.

١٠ — ضَوابِط دورتدر: شَدّة (ـّـ). مَدّ (~)، قَطْع (ء) وصل (ٱ)

بونلر همزه‌دن باشقه‌سی حرفلرنڭ اوستنه قویلورلر.

١١ — شده: الف‌دن باشقه حرفلرنڭ اوستنه قویلوب اوحرفنی اوّلی ساکن صوڭغیسی متحرك ایکی حرفدن بولغاننی کورسه‌تور. مثال: وَدٌّ = وَدْدُ، فِرٍّ = فِرْرٍ، مَدَّ = مَدْدَ کبی.

١٢ — مَدّ، الف صورتنده بولغان همزه‌گه قویلوب، همزه‌دن صوڭ تاشلانغان (ا)نی کورسه‌تور. مثال: آمِرُ (أَامر) آخِذُ (أَاخِذ) کبی.

١٣ — قَطْع، هروقت اوقولغان همزه‌نی کورسه‌تور. مثال. اسلم. ایمانْ. أَمْر کبی. بوهمزه‌گه (همزهٔ قَطْع) دییولور.

١٤ — وصل، سوز آراسنـده اوقولمی قالا تورغان همزه‌نی کورسه‌تور . مثال: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ، اغفر اللّٰهُمَّ کبی. بوهمزه‌گه (همزهٔ وصل) دییولور.

تعلیم: تنوین نی‌در؟ کلمه‌نڭ قای ییرینه یازلور؟ اوست تنوینی نیچوك یازلور؟ ضوابط نیچه ونیلر؟ بونلر قای حرفلرده بولورلر؟ شده نی کـورسه‌تور؟ شده‌نڭ حرکه‌لری قایده قویلور؟ مد نه‌در؟ همزه نیچه تورلی؟ همزه قطع علامتی نه‌در؟ همزه وصل علامتی نه‌در؟ بوهمزه‌لرنڭ آیرماسی نه‌در؟

٥ تمرین — تو بانده گی کلمه‌لرنی درستله‌ب اوقوگز.

اَلْعِلْمُ حیاةٌ دائِمَةٌ وَالْجَهْلُ مَوْتٌ حاضِرٌ = علم منگوتر کلك، نادانلق حاضر اولومدر. اَلْعُلُومُ اَشْجارٌ وَالْآدابُ ثَمَراتُها. علملر آغاچلر، ادبلر اول علمنك یمشلری‌در. اَلْمُطالَعَةُ دَواءُ الْمَلَلِ = کتاب اوقو یالقاواق‌داروی‌در. عَدُوٌّ عاقِلٌ، خَیْرٌ مِنْ صَدِیقٍ جاهِلٍ = عقللی دشمن نادان دوستدن آرتقدر. اَلْاِفْتِخارُ لِلّٰهِ = ماقتانو الله‌غه مخصوصدر. اَلْاِتِّحادُ یُوجِدُ الْقُوَّةَ = برلك قوت کیترر. مَنْ صاحَبَ الْعُقَلاءَ صارَ عاقِلاً = عقللیلرغه یولداش بولغان عقللانور.

٦ تمرین — توبانده گی کلمه‌لرنك آخرلرینی درست بولغان تنوینلر ایله اوقوگز ویازگز.

جَلِیّ = آچیق، بیلگولی. مَشْکُوك = شکللی. وادی = چوقر یېر، جَبَل = طاغ. حَضَرِیّ، مَدَنِیّ = شهرلی. قَرَوِیّ = آوللی. صَباح = ایرته. مَساء = کیچ. باقی = قالوچی. فانی = بتوچی. دَعْوة = دعا. فُتُوة یېکتلك. بُشری. هُدی = طوغری یول. ضَلالَة = آزغنلق. خائِن = خیانتچی. اَمین = ایشانچلی. کاذِب = یالغانچی. صادِق = طوغری.

٧ تمرین — ضوابطنی کورسه‌تگز.

ما اَسْمُكَ؟ = اسمك نی؟ اِسْمی عارِفٌ = اسمم عارفدر. اَکْرِمِ الْمُعَلِّمَ = معلمنی حرمتله. اَخَذْتُ الْقَلَمَ — قلمنی آلدم. اِجْتَهِدْ تَأْخُذِ الْعِلْمَ = طرش علمنی آلورسك. السَّماءُ کُلَّ ما عَلانا = بزگه یوقاری

بولغان نرسه‌نڭ باری‌ده کوکدر. اَلْآدَابُ لَازِمَةٌ لِلْكُلِّ = ادب هرکمگه کرکدر. اَلْعِلْمُ نور = علم نور.

شمسیه و قمریه حرفلری.

۱۵ — حروف شَمْسِيَّه. کلمه‌نڭ اولگی حرفلری بولوب اول کلمه‌گه (اَلْ) کرگانده شده‌لی اوقولغان (ال) نڭ لامی اوقولماغان حرفلردر. بو حرفلر اون‌دورتدر. ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن. مثال: شَمْسٌ = اَلشَّمْسُ. سَمَاءٌ = اَلسَّمَاءُ. نُورٌ = اَلنُّورُ. اَلذِّكْرُ. اَلدَّارُ. اَلتُّرَابُ. اَلثَّوَابُ اَلطَّاهِرُ. اَلظَّاهِرُ. اَلرَّحْمٰنُ. اَلزَّاجِرُ. اَلصَّالِحُ. اَلضَّلَالُ. اَللَّئِيمُ کبی.

۱۶ = حروف قَمَرِيَّه. شده‌لی اوقولماغان و (اَلْ) نڭ لامی اوقولغان حرفلردر. بونلر ینه اون دورتدر. أ ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و ه ی. مثال: اَلْقَمَرُ. اَلْعَالِمُ. اَلْقَادِرُ. اَلْبَيْتُ. اَلْجَارُ. اَلْحَارُّ. اَلْغَيْبُ. اَلْكَلِمَةُ. اَلْوَادِى کبی.

کلمه‌لرنڭ اولنه قوشلغان (اَلْ) نڭ همزه‌سی وصلیه‌در.

۱۷ — الف حرفی هروقت ساکن اولغانغه وعربچه‌ده هیچ بر وقت سکونلی حرف ایله کلمه باشلانماغانغه بوشمسیه‌ده قمریه‌ده توگلدر.

تعلیملر: حروف شمسیه نه‌در؟ بونلر نیچه؟ قمریه حرفلری نه‌در؟ بونلر نیچه رقاییسیلری؟ الڭ همزه‌سی نیندی همزه؟ قایسی حرف بوقسملرگه کرمی؟ الف نیگه کرمی؟ عربچه‌ده کلمه‌نڭ باش حرفی هروقت نیچوك بولورغه کیره‌ك؟

٨ تمرین — شول حرفلرنك شمسیه وقمریه‌لرینی آیرکز ویازکز.

أ د ب ت ج ذ ط ق ح ط ر س ص ز

ش ظ ف ن ق ل ه و ى ث ج ا ج ص غ.

٩ تمرین — شول کلمه‌لرگه (ال) کرتوب درست اوقوکز صکره یازکز واوقوکز.

تُرَاب = طوپراق. نَهْر = یلغه. بَیْت. کَیْل. یَوْم. اُسْبُوع = آتنه. شَهْر = آی. سَنَة = یل. عَصْر = یوز یل، ایکندی. دَوَاء = دارو. دَاءٌ = آورو. ثَلْج = قار. جَلِید = بوز. مَطَر = یغمور. علم. جَهْل = نادانلق. قَلَم. قِرْطَاس = کاغذ. بَاب = قاپقا، ایشك. کُوة شُبَّاك، نَافِذَة = تیرزه. وَالِد = آتا. وَلَد = بالا. بَارِد = صالقون. حَارّ = اسسی. زَهْرَة = چچکه. تَمْر = ییمش. شَجَر = آغاچ أَصْل = طامر، توب

١٠ — نوبانده‌گی کلمه‌لرده خطا بولسه درستلاب یازکز واوقوکز. اَلعِلْمُ غِذَاءُ الرُّوح = علم جاننك آزغیدر. اَلْجَهْلُ مَمَاتُ الْقَلْبِ = نادانلق یورکنك اولومیدر. اَلاِجْتِهَادُ رَاحَةُ الْقَلْبِ وَنُورُ الْوَجْهِ = طرشمق قلبنك راحتی ویوزنك نوریدر. اَلْكَسَلُ دَاءٌ دَائِمٌ = یالقاولق منگولك آورودر. اَلتُّفَّاحُ مِنَ الثِّمَارِ اللَّذِیذَة = آلما تملی ییمشلردندر. أَدَاءُ الدَّیْنِ مِنَ الدِّینِ = بورچنی اوته‌مك دین علامتیدر. اِظْهَارُ الْغِنَى مِنَ الشُّكْرِ = بایلقنی کورسه‌تو شکر ایتودر.

کلمه و آنڭ یاصالووی.

۱۸ — . کلمه، برمعنا آڭلاتقان سوز اولوب حرفلردن یاصالور. عربچه‌ده کلمه بر حرفلیدن یدی حرفلی‌گه قدر بولور. مثال: بِ = برله، عَنْ = دن، رَجُلٌ = ایر، بَارِدٌ، انسان، اِنْکِسَارٌ = صنمق، اِسْتِخْرَاجٌ = چغارمق کبی.

علم صرف

۱۹ — . علم صرف، کلمه‌لرنڭ یالـڭزغنه یعنی مرکب بولماغان وقتلرنده‌غی احوالندن بحث ایتکان علمدر. مثلا تـورلی معنا‌ـ آڭلاشلسون ایچون بر کلمه‌نی تورلی صورتقه قویو وباشقه‌لر کبی.

مثاللر: فَتْحٌ = آچمق، فَتَحَ = آچدی، یَفْتَحُ = آچار، اِفْتَحْ = آچ، فَاتِحٌ = آچوچی ایر، فَاتِحَةٌ = آچوچی خاتون، فَاتِحَانِ ایکی آچوچی ایر ..... کبی.

اقسام کلمه = کلمه‌نڭ تورلری.

۲۰ — . عرب تلنده کلمه اوچ قسمدر: فعل، کَتَبَ = یازدی؛ اسم، احمد؛ حرف (ادات) فی = ده کبی.

۲۱ — . فعل، ماضی (اوتـکان زمان)، حال (حاضرگی زمان)، مستقبل (کیله‌چاك زمان)ده بر اشنڭ یا برحالنڭ بولوینی بلدرگان کلمه‌در. مثال: کَتَبَ (یازدی) نَدِمَ (اوکوندی)، یَکْتُبُ (یازا، یازار)، یَنْدَمُ (اوکونه، اوکنور)، اُکْتُبْ (یاز) اِنْدَمْ (اوکون) کبی.

٢٢ — . اسم، بر کشینی، برحیواننی، برنرسه‌نی یا که بونلرنك صفتنی بلدرگان کلمه‌در. اسملرنك برنچی تورینه (اسم مَوْصوف) ایکنچی تورینه (اسم صِفَتْ) دییولور. مثال: انسان، احمد، حیوان، بَقَر (صییر)، قلم؛ عالم (بلوچی)، رَحیم (بیك رحمتلی)، رَکُوضْ (سیکروچی) لَابِنْ (سوتلی)، طَویلْ (اوزون) کبی.

٢٣ — . حرف (ادات)، اوزندن‌گنه معناسی تمام آڭلاشلمی، فعل یا که اسمنك برسنه قوشوایله‌گنه معناسی آڭلاشلغان کلمه‌در. عربچه‌ده حرفلر هروقت کلمه‌نك اولنه قوشلور. مثال: فی (ده) عَنْ (دن)، لا (یوق، ... ماز، مادی) = فِی‌الْمَکْتَبِ = مکتبده، عَنِ‌الْبَیْتِ = اویدن، لَایَضْرِبُ = صوقماز. لَارَجُلَ فی‌السُّوقِ = بازارده ایر ذاتی یوق کبی.

تنبیه: بوحرفلرگه (حروف‌معانی) دیرلر که‌حروف مبانیدن باشقه درلر. حروف معانی، اسم، فعلگه قوشلوب آنلرنك معنالرینی تماملر. حروف مبانی بولسه اوچ کلمه‌نی‌ده یاصار.

تعلیملر: کلمه نه‌در؟ عربچه‌ده کلمه نیچه حرفلی اولور؟ یدی حرفلیدن آرتق کلمه بارمی؟ علم صرف نه‌در؟ کلمه‌نك یالغز حالی نه دیمکدر؟ کلمه نیچه تورلی؟ فعل نه؟ فعلده نیچه زمان بار؟ اسم نه‌در؟ اسم نیچه تورلی؟ اسم موصوف نه‌در؟ واسم صفت؟ براشنی بلدرگان کلمه نه‌در؟ برنرسه‌نی بلدرگان کلمه؟ حرف نه‌در؟ بوحرفلرنك اسمی نیچوك؟ حروف معانی کلمه‌نك قای ییرنده بولور؟ حروف مبانی ایله معانی آراسنده آیرما نه‌در؟ اسم ایله فعل آراسنده نی آیرمه بار؟

١١ تمرین — کیله‌سی کلمه‌لرنك نیچه حرفلی بولغاننی کورسه‌تکز؟
بَ . لِ = ایچون. بقر. شَاةٌ = قوی. کِتَاب، دفتر. سَطْرٌ = کتاب

يولى. اِجْتِهاد. اِنْشِراح = كوكل آچلمق. اِضْطِرار = ياشارمك. اِسْتِفْتاح آچارغه تلامك. كَ = كبك. عن.

١٢ تمرين — . اسم، فعل وحرفلرنى آيروب بيان ايتكز وبرور ترتيبده يازكز.

عَلِمَ = بلدى. عالِمْ = بلوچى. يعلَمُ = بله، بلور. كِتاب. كاتِبُ = يازوچى. مَكْتُوبُ = يازلمش. كَتَبَ = يازدى. يَكْتُبُ = يازا، يازار. اُكْتُبْ = ياز. عَنْ. فى. مِنْ. لِ. لاه. جَبَلُ = طاغ. عَلَى = گه، اوستنه قلم. حيوان.

١٣ تمرين — . توبانده‌گى فعللرنى معنالرينه قاراب قاى زماننك بولغاننى اسملرنك اسم موصوف ويا كه صفت ايكانلكلرينى سويله‌كز.

فَتَحَ = آچدى. ما فَتَحَ = آچمادى. عالِمْ = بلوچى. اِعْلَمْ = بل. كاتِب. فرس. ينصر = ياردم ايدر. مَنْصُور = ياردم كورمش. بقر كِتاب. يَعْلَمُ = بلور. مَكْتُوبُ. كَتَبَ. اُكْتُبْ. سَطْرٌ. اِجْتِهادُ. شاة. جاهل = نادان.

مصدر.

٢٤ — . مصدر، برزمانده ايكاننده باشقه براشنك يا برحالنك بولووينى بلدركان كلمه‌در. مثال: فَتْحُ = آچمق. نَدامَةٌ = اوكونمك كبى.

مصدر اوزى اسم موصوفلردن صانالور. اما مصدردن فعللر، اسم صفتلر آلنور. مثال: فَتْحٌ (آچمق) مصدرندن فَتَحَ = آچدى، يفتح =

آچا، اِفْتَحْ = آچ، فَاتِـحْ = آچوچی، فَتَّاح = بیك اچوچی مفتوح = آچیق کبی .

مصدردن آلنغان اسم و فعللرگه « مُشْتَقَّات » بونلرنی آلـوغـه « اِشْتِقَاق » دییولور . علم صرف قاعده‌لرینك کوبسی اشتقاق عمـلی حقـنده‌در .

وزن حرفلری و عملی

۲۵ — . اشتقاق عملنده، بر کلمه‌نك حرفلرینك اصل یا که آرتق ایـکانلگنی بلوده، عرب تلنده (ف - ع - ل) حرفلرینی اولچاو اینوب یورتورلر وبونلرغه « وزن حرفلری » یاکه میزان دیرلر .

فائده: بر کلمه‌نك حرفلری اوزینك توب حرفلری بولسه بونلرغه « اصل حرف » کلمه‌گه‌ده « مُجَرَّدْ » دییولور. اگر بر معنـا ایچـون جیتدن کرگان حرف بولسه بوندی حرفلرگه « حرف زائد » کلمه‌ده «مزید» دییولور. مثال: فَـتَح، نَصَر، مجرد، اِفْـتَـتَح، نَاصَر، اِسْتَنْصَر مزید.

۲۶ — . برکلمه‌نی اولچه‌گانده کلمه‌نك اصل حرفلرنـدن اولـگیسی (ف) ایـکنچیسی (ع) اوچنچی‌سنی‌ده (ل) برابرینه قویوب قارالور. نصر = فعل کبی که نصر «مَوْزُون» فعل (وزن)در. موزون‌نك (ف) طوغریسنده‌غی حرفنه کلمه‌نك (ف)سی (ع) طوغر- یسنداغی کلمه‌نك (ع)ی، (ل) برابرنده بولغانینه‌ده کلمه‌نك (ل) می دییوب یورتیلور. یوقاری مثالده نصرنك (ن)ی (ف)، (ص)ی (ع)، (ر)سی (ل) دیب آتالور .

٢٧ — چیتدن کرگان زائد حرف، وزنده اوزی بولور.

مثاللر: ضَرَبَ = فَعَلَ. نُصِرَ = فُعِلَ. یَضْرِبُ = یَفْعِلُ. ضَارِبٌ = فاعِلٌ، مَضْرُوبٌ = مَفْعُولٌ. عَلَّمَ = فَعَّلَ. عَلِمَ = فَعِلَ. تَعْلِیمٌ = تَفْعِیلٌ. مُکَالَمَةٌ = مُفَاعَلَةٌ. اِسْتِعْلَامٌ = اِسْتِفْعَالٌ. عَلَّامٌ = فَعَّالٌ.

تعلیملو: مصدر نه‌در؟ مصدر اسم می فعل‌می؟ مصدردن نه‌لر آلنور؟ مصدردن آلنغان کلمه‌لرگه نیچوك دییولور؟ اشتقاق نه‌در؟ اشتقاقنڭ درست بولووی ایچون نرسه بار؟ وزن حرفلری قایسیلری؟ برکلمه نیچوك اولچه‌نور؟ موزون نه‌در؟ موزون‌نڭ حرفلری نیچوك آتالورلر؟ حرف زائدلر نیشلرلر؟

١٤ — . توبانده‌گی کلمه‌لرنڭ مصدر، اسم، فعللرینی آیرگز!

اَلدُّخُولُ = کرمك. دَخَلَ = کردی. یَدْخُلُ = کرر. اُدْخُلْ = کر. دَاخِلٌ = کروچی. اَلنَّصْرُ = یاردم ایتمك. نَاصِرٌ = یاردم ایدوچی. مَنْصُورٌ = یاردم ایدلمش. نَصَرَ = یاردم ایتدی. فَتَحَ = آچدی. فتح آچمق. فَتَّاحٌ = بیك آچوچی. فَاتِحٌ = آچوچی. اِکْرَامٌ = حرمتله‌مك، اَکْرَمَ = حرمتله‌دی. مُکْرِمٌ = حرمتله‌وچی. اِنْکِسَارٌ = صنمق. کَاتِبٌ یازوچی. کِتَابَةٌ = یازمق. کَتَبَ = یازدی. اَلنَّظَرُ = قارامق. نَظَرَ = قارادی. یَنْظُرُ = قارار. نَاظِرٌ = قاراوچی.

١٥ تمرین — . توبانده‌گی کلمه‌لرنڭ وزنلرینی طابوب حرف اصل وزائدلرینی سویله‌گز!

فَتَحَ . اِسْتَفْتَحَ. یَسْتَفْتِحُ. نَاصِرٌ. نَصَّارٌ. مُسْتَخْرِجٌ. تَنَاصُرٌ

تَقَابَلَ. مُتَقَابِلٌ. مُنْکَرٌ. تَقَدَّمَ. تَقْدِیمٌ. اِجْتِهَادٌ. اِحْمَرَّ.

Татарстан Җөмһүриятенең Милли китапханәсе

۱۶ تمرین — . یول باشلرنداغی کلمه‌لرنی قارشولرنده‌غی وزنلرگه کیترگز:

خرج؛ فَعَلَ. افْعالْ. فعیلْ. فَعّالْ. فعولْ. اِسْتفعَلَ. اِسْتفعالْ.

جمل: مُفاعَلَة. تَفاعُلْ. فَعیلْ. تَفعیلْ. تَفعّلْ. یَتَفعّلْ. مُتَفاعِلْ. فعّالْ.

وکل: فعیلْ. فعالَة. تَفعیلْ. تَفعّلْ. اَتَفعّلْ. تَفعّلْ. مُفاعَلَة.

قول: فعلَ. تَفاعَلَ. اِسْتفعَلَ. مُفاعَلَة. مُفاعِلْ. مُفاعَلْ.

جرح: فعیلْ. مَفعولْ. فَعّالْ. فاعِلْ. فُعلْ. فُعَلْ.

نصر: تَفاعُلْ. اِفْتَعَلَ. اِسْتفعالْ. یَتَفاعَلُ.

باب اوّل.

فعللر بحثی.

مجرد — مزید

۲۷— . مجرد فعل، اصل حرفلردن گنه یاصالغان فعلدر. مثال: کَتَبَ، دَحْرَجَ (ایلندردی) کبی:

۲۹— . فعل مجرد ایکی تورلیدر: ثُلاثی، رُباعی،

ثلاثی، اصل اوچ حرفدن بولغان فعلدر. ماضی‌سینک وزنی فَعَلَ اولور. فَتَحَ، عَلِمَ، حَسُنَ، کبی.

رباعیٌ مجرد، اصل دورت حرفدن بولغان فعلدرکه وزننده

وزن حرفلرینه بر (ل) آرتدیلور. دحرج = فعلل، زلزل = فعلل کبی.

۳۰ — . مزید فعل، ثلاثی مجرد، رباعی مجردلرگه آرتق حرفلر کروب حاصل بولغان فعللردر.

ثلاثی مزید، اون وزنده اولور: أفعل، فاعل، فعّل؛ تفعّل، تفاعل، انفعل، افتعل، افعلّ، استفعل، افعوعل.

رباعی مزید، اوچ وزنده‌در: تفعلل؛ افعنلل، افعللّ.

تعلیملر: فعل اصل وزائد حرفلر اعتباریله نیچه تورلی؟ مجرد فعل نیندی فعل وبو نیچه‌گه بولنه؟ ثلاثی مجرد نه‌در؟ ماضی‌سینڭ وزنی؟ ثلاثی مزید نیندی فعل؟ وزنلری؟ بووزنلر مزید حرفلرنڭ صاننی کورسه‌ته‌می؟ رباعیٔ مجرد نیندی فعل؟ وزنی؟ رباعی مزید فعللرنڭ وزنی؟

۱۷ تمرین — . توبانده‌گی فعللرنڭ مجرد ومزیدلرینی آیروب قای نرعدن ایدکلرینی سویله‌گز.

حسن. أحسن. استحسن. حسب. احتسب. ورث. توارث. نصر. تناصر. استغفر. سلب. تعلّم. تکبّر. کبّر. تکلّم. انسلب. اجتهد. جامل. ائمر. احدودب. ترجم. بختر. برقع. علم. اعشوشب. احرنجم. اقشعرّ.

سالم — صحیح — معتلّ

۳۱ — . سالم، همزه، تضعیف (سده‌لی حرف) وحرف علتدن سلامت فعللر. مثال: ضرب، قتل، نصر، دحرج، ترجم کبی.

۳۲— . صحیح، مهموز ومضاعف اولور.

مهموز، همزەلی فعلدر. أَخَذَ سَأَلَ قَرَأَ کبی.

مضاعف، برجنسدن ایکی حرف بولغان فعلدر. مثال: فَرَّ (فَرْرَ)، شَدَّ (شَدْدَ)، زلزل کبی.

۳۳—. معتلّ، حرف علتلی فعلدر. مثال: وَعَدَ، یَسَرَ، قَالَ (قَوَلَ)، بَاعَ (بَیَعَ)؛ رَضِیَ، دَعَا؛ وَفَی کبی.

تنبیه: فعللرنی بواوچ قسمگه آیرمق اصل حرفلرینه یعنی فعل مجردلرگه قارابدر. یوقسه زائد حرفلرگه قاراب توگلدر. شونڭایچون اخذ، مهموز اما احسن سالمدر. چونکه اَحْسَنَنڭ همزەسی زائد حرفدر.

تعلیملر: فعللر اصل حرفلرینڭ توری اعتباریله نیچه قسم؟ سالم نیندی فعل؟ صحیح نەدر؟ مهموز نه؟ مضاعف نەدر؟ معتل؟ حرف علتلر قایسیلری؟ درسگزده اولان مثاللرنی وزن حرفلرینڭ اسملریله اسمله‌گز یعنی اخذ مهموز فا سال مهموز عین ... وفی معتل فا و لام کبی.

۱۸ تمرین— سالم، صحیح، معتل وهمزه ایله حرف علتلرنڭ وزن حرفلرینڭ قایسیلری برابرنده اولدقلرینی سویله‌گز.

طَلَبَ = تله‌دی. عَرِفَ = بلدی، تانودی. فَازَ = اوستون بولدی. أَخَذَ = آلدی. دَعَا = چاقردی، قچقردی. رَوَی = خبر کوچردی. سَأَلَ = صورادی. زَعْزَعَ = ییل قاتی‌ایسدی. وَفَی = وعده سنده طوردی. سَدَّ = اورتدی. قَرَأَ = اوقودی. نَصَرَ = یاردم‌ایتدی. قَالَ = ایتدی. رَمَی = آتدی. رَضِیَ = راضی بولدی. نَدِمَ = اوکوندی. مَشَی = یوردی. وَلَدَ = طوغدردی.

ماضی — مضارع — امر.

۳۴—. ماضی، اوتکان زمانده بر اشنڭ یا بر حالنڭ بولووینی بلدرگان فعلدر. مثال: کَتَبَ = یازدی، نَدِمَ = اوکوندی کبی.

٣٥—. مضارع، حاضر یا که کیله‌چکده بر اشنڭ یا که بر حالنڭ بولووینی بلدرگان فعلدر. مثال: یَکْتُبُ = یازا، یازاچق، یَنْدَمُ = اوکونه، اوکونه‌چك کبی.

٣٦ — . مضارع صیغه‌سی ماضینڭ اولنه ای ن ت (اَتَین) حرفلرینی آرتدرمق ایله یاصالور. بو حرفلرگه «حرف مضارعة» دییولور. حرف مضارعت، ماضی‌سی دورت حرفلی (رباعی) بولغان مضارعلرده ضمه‌لی، باشقه‌لرده فتحه‌لیدر. مثال: أَکْرَمَ، دَحْرَجَ، تَرْجَمَ‌دن یُکْرِمُ، یُدَحْرِجُ، یُتَرْجِمُ؛ اِجْتَهَدَ، نَصَرَ، اِسْتَغْفَرَدن یَجْتَهِدُ یَنْصُرُ، یَسْتَغْفِرُ کبی.

٣٧ — . امر ایتکاندن صوڭ بر اشنڭ یاکه بر حالنڭ مخاطبدن حاصل بولووینی تله‌گاننی بلدرگان صیغه‌در. مثال: اُکْتُبْ = یاز. اِنْدَمْ = اوکون کبی.

٣٨—. امر، مضارع صیغه‌سینڭ حرف مضارعتنی تاشلاب، بوندن صوڭ باش حرف حرکه‌لی قالسه شول حالده قالدرمق ایله ساکن قالسه بر همزه کیتورمك ایله یاصالور. تَکْتُبُ = اُکْتُبْ. یَنْدَمُ = اِنْدَمْ. یُکْرِمُ = اَکْرِمْ. یَفِرُّ = فِرَّ کبی.

بو امرگه «امر حاضر» یا که «امر بالصیغه» دییولور.

تعلیملر: فعل ماضی نه‌در؟ فعل مضارع نه‌در؟ مضارع قایدن آلنور، ونیچوك یاصالور؟ حرف مضارعتنڭ حرکه‌لری نیچوك بولور؟ امر نه‌در؟ امر قایدن آلنور ونیچوك یاصالور؟ بو امرگه نه دییورلر؟

تکرار: فعل مجرد نه‌در؟ نیچه تورلی؟ ثلاثی مجردنڭ وزنلری؟ رباعی مجردنڭ وزنلری؟ ثلاثی مزید وزنلری قایسیلری؟ رباعی مزید وزنلری قایسیلری؟

١٩ تمرین — . ماضی، مُضارع، امرلرنی آیرڭز.

دَخَلَ = کردی. یَدْخُلُ. اُدْخُلْ. اَخْرَجَ = چغاردی. اَخْرِجْ = چق. تَخْرُجُ = چغارسڭ. خَرَجْتَ = چقدڭ. اِضْرِبْ = صوق. یَضْرِبُ صوغار. ضَرَبَ = صوقدی. ضَرَبْتُ = صوقدم. ضَرَبْنَا = صوقدق. اِجْتَهَدَ = طرشدی. اِجْتَهَدْتُمْ = طرشدیگز. اِجْتَهِدْ = طرش یَجْتَهِدُ = طرشور. اَکْرِمْ = حرمتله. حَسُنَ = ماتور بولدی.

٢٠ تمرین — شول مضارعلرنڭ ماضیلرینی طابڭز.

یَخْرُجُ. یَنَالُ. یَجْتَهِدُ. یَنْصُرُ. یَفْتَخِرُ. یَسْتَعْلِمُ. یَتَعَلَّمُ. یَفْتَحُ. یُقَابِلُ. یُکَرِّمُ. یَتَنَاصَرُ. یَعْلَمُ. یَعْشَوْشِبُ. یَخْرَنْطِمُ. یُبَلْبِلُ. یَسْوَدُّ. یَنْکَسِرُ. یَحْسُنُ.

ابواب.

٣٩ —. هر بر ماضینڭ بر مضارعسی اولور. ماضی ایله مضارعنڭ ایکیسینه بردن «باب» اسمی ویرلمشدر. بابلر یاردمیله ماضی طابلسه مضارع، امر، مضارع طابلسه ماضینی تابو ییکل بولور.

ثلاثی مجرد بابلری ماضی، مضارعلرنده عین فعللرینڭ حرکه‌سنه قاراب آلتی بابدر.

	وزن			موزون		
نو	ماضی	مضارع	امر	ماضی	مضارع	امر
١ —	فَعَلَ	یَفْعُلُ	اُفْعُلْ	نَصَرَ	یَنْصُرُ	اُنْصُرْ.
٢ —	فَعَلَ	یَفْعِلُ	اِفْعِلْ	ضَرَبَ	یَضْرِبُ	اِضْرِبْ.
٣ —	فَعَلَ	یَفْعَلُ	اِفْعَلْ	فَتَحَ	یَفْتَحُ	اِفْتَحْ.

٤— فَعِلَ يَفْعَلُ اِفْعَلْ عَلِمَ يَعْلَمُ اِعْلَمْ

٥— فَعُلَ يَفْعُلُ اُفْعُلْ حَسُنَ يَحْسُنُ اُحْسُنْ

٦— فَعِلَ يَفْعِلُ اِفْعِلْ حَسِبَ يَحْسِبُ اِحْسِبْ

فائده: بو بابلر کورسه‌ته‌درکه مضارعنك (ع) فعلی ضمه‌لی بولسه امرنك همزه‌سی ضمه‌لی، باشقه وقتلرده کسره‌لیدر.

٢١ تمرین — ماضی مضارعلرنك قای بابدن اولدقلرینی، امرلرینك نیچوك بولاچغنی ایتوب، مصدرلرینه ویرلگان معنانی فعللرینه بیروب اوقوگز ویازگز.

کَتَبَ یَکْتُبُ = یازمق. رَضَعَ یَرْضَعُ = ایمزمك. نَحَتَ یَنْحِتُ = یونمق. سَأَلَ یَسْئَلُ = صورامق. طَلَبَ یَطْلُبُ = تله‌مك. هَرَبَ یَهْرُبُ = قاچمق. رَبِحَ یَرْبَحُ = فایده کورمك. بَعُدَ یَبْعُدُ = یراقلانمق. قَرُبَ یَقْرُبُ = یاقنلامق. رَكِبَ یَرْكَبُ = آتلانمق. حَلَقَ یَحْلِقُ = ساچ آلمق.

٢٢ تمرین — شول مصدرلرنی رقملری کورسه‌تکان بابلردن ماضی مضارع، امرگه قویوب معنالری وحرکه‌لری ایله سویله‌گز و یازگز.

(١) اَلطَّلَبُ = تله‌مك. اَلْحُزْنُ = قایغورمق. اَلطَّبْخُ = پشرمك اَلشُّرُودُ = حیوان اورکمك. (٢) اَلرُّجُوعُ = قایتمق. اَلْكَذِبُ = یالغان سویله‌مك. اَلنُّطْقُ = سویله‌مك. اَلْقَصْدُ = نیت ایتمك. (٣) اَلنَّطْحُ = حیوان سوزمك. اَلْفِعْلُ = اشله‌مك. اَلْمَضْغُ = چینامك. (٤) اَلشَّبَعُ = طویمق. اَلْحِفْظُ = یاتلامق، صاقلامق. اَلْحَمْدُ = ماقتامق.

(٥) اَلْكَرَمُ = جومرد اولمق. اَلصُّعوبة = چيتن اولمق. اَلْقبح = نچار اولمق. (٦) اَلْحِسابُ = حساب ايتمك. اَلْوِراثة = ميراث آلمق.

ثلاثی مزيد بابلری.

٤ — بر حرف آرتقان اوچ بابدر.

وزن				موزون			
ماضی	مضارع	امر	مصدر،	ماضی	مضارع	امر	مصدر.
أَفْعَلَ	يُفْعِلُ	أَفْعِلْ	اِفْعالٌ،	اَخْرَجَ	يُخْرِجُ	أَخْرِجْ	إِخْراجْ.
فَعَّلَ	يُفَعِّلُ	فَعِّلْ	تَفْعِيلٌ،	عَلَّمَ	يُعَلِّمُ	عَلِّمْ	تَعْلِيمْ
فاعَلَ	يُفاعِلُ	فاعِلْ	مُفاعَلَةٌ،	قابَلَ	يُقابِلُ	قابِلْ	مُقابَلَةْ.

ايكی حرف زائدلی بيش بابدر.

اِنْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	اِنْفَعِلْ	اِنْفِعالٌ،	اِنْكَسَرَ	يَنْكَسِرُ	اِنْكَسِرْ	اِنْكِسارْ.
اِفْتَعَلَ	يَفْتَعِلُ	اِفْتَعِلْ	اِفْتِعالٌ،	اِجْتَهَدَ	يَجْتَهِدُ	اِجْتَهِدْ	اِجْتِهادْ.
اِفْعَلَّ	يَفْعَلُّ	اِفْعَلَّ	اِفْعِلالٌ	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرَّ	اِحْمِرارْ.
تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلْ	تَفَعُّلٌ.	تَعَلَّمَ	يَتَعَلَّمُ	تَعَلَّمْ	تَعَلُّمْ.
تَفاعَلَ	يَتَفاعَلُ	تَفاعَلْ	تَفاعُلٌ،	تَناكَحَ	يَتَناكَحُ	تَناكَحْ	تَناكُحْ.

اوچ حرف زائدلی ايكی بابدر:

اِسْتَفْعَلَ يَسْتَفْعِلُ اِسْتَفْعِلْ اِسْتِفْعالٌ، اِسْتَغْفَرَ، يَسْتَغْفِرُ، اِسْتَغْفِرْ، اِسْتِغْفارْ،

اِفْعَوْعَلَ يَفْعَوْعِلُ اِفْعَوْعِلْ اِفْعِيعالٌ اِحْدَوْدَبَ يَحْدَوْدِبُ اِحْدَوْدِبْ اِحْدِيدابْ.

۲۳ تمرین — توبانده‌گی مصدرلرنڭ ماضی، مضارع وامرلرینی تابوب ایتڭز، معنالری وحرکه‌لری ایله یازڭز.

اِعْلامْ = بلدرمك. تَعْلِيمْ = اوگره‌تمك. تَجاذُبْ = تارتشمق. تَبَسُّمْ = ییلمایوب کولمك. اِنْفِساخْ = چریمك. تَسْوِيدْ = قارایتمق. مُقاوَلَةٌ = سوز قویشمق. اِغْرِيراقْ = کوز یاش ایله طولمق. اِسْتِنْشاقْ بورنغه صو آلمق. اِنْجِمادْ = طوڭمق. اِبْرازْ، اِظْهارْ = کورسه‌تمك، آچیق ایتمك. تَواضُعْ = توبانچیلك ایتمك. اِعْوِرارْ = کوز آلالانمق.

۲٤ تمرین — . ثلاثی مجرد مصدرلرینی یول باشلرنده کورسه‌تلگان مزید بابلرینه کیتروب اوچ فعلنڭ معنالرینی ایتوب اوقوڭز وحرکه‌لریله یازڭز.

تنبیه — . شو (،) کیری‌اوتوردن‌اولگی‌معنا مجرد حالنده‌گی، صوڭغی معنا مزید بابنه کیترلگاچ آلغان معناسیدر.

اِفْعال: صعودٌ = منمك، مندرمك. خروجٌ = چقمق، چقارمق. شعورٌ = سیزمك، سیزدرمك، بلدرمك. عرْضْ = کورسه‌تمك، یوز دوندرمك.

تَفْعیلْ: اَلْبَیاضُ = آقلق، آغارتمق. عظَمَةٌ = زورلق، زورایتمق. علْمٌ = بلمك، بلدرمك. عِرْفانٌ = تانیمق، تانیتمق.

مُفاعَلَة: شعرٌ = جر، جرلاشمق. رِسالَةٌ = خط (یازو)، خطلاشمق. خبرٌ = خبر، خبرلشمك. ضرْبٌ = صوغش، صوغشمق. جدالٌ = تالاش، تالاشمق. سبْقٌ = اوتمك یارشمق.

اِنْفِعال: فصلٌ = آیرمق، آیرلمق. جمْدٌ = بوز، بوزلانمق. شرْحٌ = آچق ایتمك، شادلانمق. قبْضٌ = طوتمق، قسلمق.

اِفْتِعال : فَخْرٌ = اوغلق، اوغلانمق. فَتْحٌ = آچمق، آچلمق. رَجُلٌ = ایر، ایرلك كورسه‌تمك، ذهندن سویله‌مك.

اِفْعِلال : حَوَلٌ = قلی كوز، قلی كوزلو اولمق، سَوَادٌ = قارا، قارایمق حُمْرَةٌ = قزللق، قزارمق. صُفْرَةٌ = صاریلق، صارغایمق.

تَفَعُّل : عِلْمٌ = بلمك، اوگره‌نمك. كِبْرٌ = اریلك، اریلنمك. نَفَسٌ = صولو، صولو آلمق. نُورٌ = یاقتیلق، یاقتیلانمق.

تَفَاعُل : نَوْمٌ = یوقو، یوقوغه صابشمق. عَوْنٌ = یاردم، یاردم ایدشمك.

اِسْتِفْعال : شَهَادَةٌ = گواهلق، گواه‌ایتمك. عِلْمٌ = بلو، بلورگه تلامك، نَصْرٌ = یاردم، یاردم صورامق. قِیَامٌ = طورمق، طوغری اولمق.

رباعی مجرد و مزید بابلری.

٤١ — . رباعی مجرد بر بابدر.

فَعْلَلَ یُفَعْلِلُ فَعْلِلْ فَعْلَلَةٌ (فِعْلَالٌ) تَرْجَمَ یُتَرْجِمُ تَرْجِمْ تَرْجَمَةٌ

رباعی مزید، بر حرف زائدلی بر بابدر،

تَفَعْلَلَ یَتَفَعْلَلُ تَفَعْلَلْ تَفَعْلُلٌ تَدَحْرَجَ یَتَدَحْرَجُ تَدَحْرَجْ تَدَحْرُجٌ

ایكی حرف زائدلی ایكی بابدر.

اِفْعَلَلَّ یَفْعَلِلُّ اِفْعَلِلَّ اِفْعِلَّالٌ اِقْشَعَرَّ یَقْشَعِرُّ اِقْشَعِرَّ اِقْشِعْرَارٌ.

اِفْعَنْلَلَ یَفْعَنْلِلُ اِفْعَنْلِلْ اِفْعِنْلَالٌ اِحْرَنْجَمَ یَحْرَنْجِمُ اِحْرَنْجِمْ اِحْرِنْجَامٌ.

فائده ۱ — ثلاثی مجرد بابلرنده برماضیغه بردن آرتق مضارع وبونك كیرسنچه بر مضارع غه بردن آرتق ماضی بولغان وقتلری بولور. وبو بابلرنك اوزلری ومصدرلری سماعی یعنی عربلر آغزندن ایشتوب (یاکه لغت کتابلرینه قاراب، اوقوغانده خاطرده طوتوب) بلوگه طوقتیدر. ثلاثی مزید، رباعی مجرد ومزید بابلرنده ماضیلری مضارعلری، مصدرلری هرقایوسی شول بولغان بابنه مخصوصدر. بوسببلی بو بابلردن مصدر یاکه فعللرنك برسنی بلمك ایله قالغانلرینی‌ده بلمك ممکندر.

فائده ۲ — ثلاثی امرلرینك قالغانلرنده (افعال بابندن باشقه) بابلرده مصدر، ماضی، امرلرنك همزه‌سی „ همزه وصلیه "در. (۱٤ ماده گه باق).

فائده ۳ — ثلاثی مجرد بابلری ماضی ومضارعلرینك وزنی یاکه موزونی یله اسمله‌نور مثلا: فعل یفعل یاکه نصر ینصر بابی دیمك کبی.

ثلاثی مجردن باشقه بابلر مصدرلرینك وزنی ایله اسمله‌نورلر. افعال بابی، تفعیل بابی، مفاعله بابی .... دیمك کبی.

۲۵ تمرین —. توبانده‌گی مصدرلرنك بابلرینی، ماضی، مضارع وامرلرینك نیچوك ومعنالری نه اولدیغنی سویله‌گز ویازگز.

تَرْجَمَةٌ = برتلدن ایکنچیگه ایلندرو. تَبَرْقُعٌ = یوز پرده‌لمك.
تَذَبْذُبٌ = آبترامق. اِبْرِنْشَاقٌ = شادلانمق. دَحْرَجَةٌ = ایلندرمك.
اِخْرِنْطَامٌ = بورون کوتارمك. قَهْقَهَةٌ = قچقروب کولمك. زَلْزَلَةٌ
یبر تتره‌مك. اِبْلِنْقَاعٌ = قایغو تارالمق. تَبَصْبُصٌ= یالاغایلانمق.

۲۶ تمرین عمومی — توبانده‌گی ماضیلرنك مضارع، امر ومصدرلرینی طابگز.

أَسْلَمَ = مسلمان اولدی. بَشَّرَ = سوینچ بیردی. صَارَعَ = کوراشدی.
أَشْبَهَ = اوخشادی. وَبَّخَ = تیرگه‌دی. وَاجَهَ = یوزلشدی، صَافَحَ = کورشدی. تَحَسَّرَ = حسرتلندی. اِعْوَجَّ = کیکره‌یدی. اِقْتَصَدَ = مال صرف ایتدی. تَيَقَّظَ = اویاندی. تَوَاعَدَ = وعده‌لشدی. اِنْبَعَثَ

قوزغالدی. تَزَایَدَ = آرتدی. تَنَاقَصَ = کیموردی. اِسْتَمَنَّ = امینلك تلادی. اِحْلَوْلَكَ = قاپ قارا ردی. اِسْتَقَرَّ = اورنلاشدی. تَلَمَّذَ = شاکردلك ایتدی. تَلَعْثَمَ = طوتلوغوب سویله‌دی. اِبْرَنْشَقَ = شادلاندی

تصریف افعال.

٤٢ — هر بر فعلنی اشله‌مك ایچون بر اشله‌وچی (فاعل) لازمدر. عرب تلنده فاعللر (یاکه ضمیرلر) مذکر، مونث؛ بونلر متکلم، مخاطب، غائب، بونلر دخی مفرد، تثنیه، جمع اعتبار ایدیلوب یوریتیلور.

۱ — فاعل، ایر بولسه مذکر، خاتون بولسه مؤنثدر.

۲ — سوزنی أیتوچی، متکلم، طگلاوچی، مخاطب؛ چیتدن بولوب آنك حقنده سویلنگان، غائب‌در.

۳ — فاعل، بر بولسه مفرد؛ ایکی بولسه، تثنیه؛ اوچ یا که آرتق بولسه، جمع‌در. بونلرغه قاراب فعللرده اوزگارر. مثال: ضَرَبَ = صوقدی بر ایر. ضَرَبَا = صوقدی ایکی ایر، ضَرَبُوا = صوقدیلر. ضَرَبَتْ = صوقدی بر خاتون. ضَرَبَتَا = صوقدی ایکی خاتون. ضَرَبْنَ = صوقدیلر خاتونلر. (غائبلر بولدی) ضَرَبْتَ = صوقدك. ضَرَبْتِ = صوقدك خاتون. ضَرَبْتُمَا = صوقدیگز ایکی خاتون یاکه ایر. ضَرَبْتُمْ = صوقدیگز. ضَرَبْتُنَّ = صوقدگز خاتونلر. ضَرَبْتُ = صوقدم. ضَرَبْنَا = صوقدق.

اوشبو روشده فعللرنك اوزگارمگنه تصریف دییولور. تصریفدن حاصل بولغان روشکه صیغه دیب ایتولور.

سالم نك تصريفنه مثال.

		مفرد	تثنيه	جمع
ماضی:				
غائب	مذكر:	شَكَرَ	شَكَرَا	شَكَرُوا
	مؤنث :	شَكَرَتْ	شَكَرَتَا	شَكَرْنَ
مخاطب	مذكر:	شَكَرْتَ	شَكَرْتُمَا	شَكَرْتُمْ
	مؤنث :	شَكَرْتِ	شَكَرْتُمَا	شَكَرْتُنَّ
متكلم	مذكر ومؤنث:	شَكَرْتُ	——	شَكَرْنَا
مضارع				
غائب	مذكر:	يَشْكُرُ	يَشْكُرَانِ	يَشْكُرُونَ
	مؤنث :	تَشْكُرُ	تَشْكُرَانِ	يَشْكُرْنَ
مخاطب	مذكر:	تَشْكُرُ	تَشْكُرَانِ	تَشْكُرُونَ
	مؤنث :	تَشْكُرِينَ	تَشْكُرَانِ	تَشْكُرْنَ
متكلم	مذكر ومؤنث:	أَشْكُرُ	——	نَشْكُرُ
امر				
مخاطب	مذكر:	اُشْكُرْ	اُشْكُرَا	اُشْكُرُوا
	مونث :	اُشْكُرِی	اُشْكُرَا	اُشْكُرْنَ

تَنْبيه ١ : جدولده كورلديگی اوزره مضارعنك اولی وآخری، ماضی ايله امرنك يالـگز آخرلری اوزگارر.

تنبيه ٢: متكلم صيغه‌لرينك تثنيه‌سی يوق ومذكر، مؤنث آراسنده مشترك (اورتاق)در.

تنبیه ٣ : امر حاضر، مخاطبغه مخصوصدر. غائب ومتکلمدن کیلمز.

٢٧ تمرین — شو مصدرلرنك اوچ فعلنی، معنالرینی صیغه‌لرینی ایتوب تصریف ایتکز.

فَتْح = آچمق. اِکْرام = حرمتله‌مك. تَعْلیم. اِسْتِغْفار. اِجْتِهاد. اِحْمِرار. تَبَرقُع. تَناصُر.

٢٨ تمرین — ماضیلرینی، مضارع؛ مضارعلرینی، ماضی قیلوب اوّلگی وصوڭغی صیغه ومعنالرینی ایکی باغنه‌ده یازڭز.

نَطَقَ. یَنْطِقانِ. نَطَقُوا. نَطَقَتْ. نَطَقَتا. یَنْطِقْنَ. تَنْطِقُ. نَطَقْتُما. تَنْطِقُونَ. تَنْطِقِینَ. تَنْطِقانِ. نَطَقْتُنَّ. أَنْطِقُ. نَطَقْنا. قَصَدَتْ. یَقْصِدُ. قَصَدْتَ. قَصَدْتُما. یَقْصِدانِ. قَصَدْتُمْ، قَصَدَتْ تَقْصِدانِ قَصَدْنَ، تَقْصِدْنَ. قَصَدْتَ. قَصَدْنا.

٢٩ تمرین — مذکرلرنی مؤنث، مونثلرنی مذکر ایتوب معنالریله ایکی باغناده یازڭز.

کَتَبَ. کَتَبْنا. کَتَبْنَ. فَتَحَتْ. فَتَحْتُما. فَتَحْتُمْ. یَنْظُرُونَ. یَنْظُرانِ. یَنْظُرُ. تَنْظُرُ. تَنْظُرُونَ. تَنْظُرانِ. عَلِمَ. تَعْلَمُ. عَلِمَتْ. عَلِمْتُمْ. عَلِما. یَعْلَمانِ. یَعْلَمْنَ. عَلِمُوا. عَلِمَتْ. تَعْلَمُونَ. عَلِمْنا. نَعْلَمُ.

٣٠ تمرین — غائبلرنی مخاطب، مخاطبلرنی غائب ایتڭزده ایکی باغناده یازڭز

اَکْرَمَ. اَکْرَما. اَکْرَمُوا اَکْرَمَتْ. اَکْرَمَتا. اَکْرَمْنَ عَظَّمْتَ. عَظَّمْتُمْ. عَظَّمْتُما. عَظَّمْنَ. یَعْلَمُ. عَلِمَ. یَعْلَمْنَ یَعْلَمُونَ. عَلِمُوا. تَفْتَحِینَ. فَتَحْتُنَّ. فَتَحَتْ. نَصَرا. تَنْظُرانِ. یَفْتَحُونَ. ضَرَبُوا.

٣١ تمرین — شو فعللرنڭ صیغه‌لرینی و معنالرینی ایتڭز. (نَصَرَ ماضی، غائبنڭ مفرد مذکری، معناسی: صوقدی برایر کبی.)

نَصَرَ. عَلِمْتُمْ. يَفْتَحْنَ. نَطَقُوا. طَبَخْتِ. تَطْبُخُ (مؤنث). عَلِمَتَا. كَتَبْتُ. أَخْرَجْتَ. أَخْرَجْنَا. أَكْرَمْتُمَا. يَنْصُرَانِ. يَنْصُرُ. تَنْصُرَانِ. دَخَلْتُنَّ. دَخَلْنَا. أَدْخُلُ. تَخْرُجُ. يَجْتَهِدُونَ. تَجْتَهِدْنَ.

٤٣ — . فعل صحيحلرنڭ تصريفنه مثال:

ماضی:

		مفرد	تثنيه	جمع
غائب	مذكر	أَذِنَ	أَذِنَا	أَذِنُوا
	مؤنث:	أَذِنَتْ	أَذِنَتَا	أَذِنَّ
مخاطب	مذكر:	أَذِنْتَ	أَذِنْتُمَا	أَذِنْتُمْ
	مؤنث:	أَذِنْتِ	أَذِنْتُمَا	أَذِنْتُنَّ
متكلم	مذكر ومؤنث	أَذِنْتُ	—	أَذِنَّا

مضارع:

		مفرد	تثنيه	جمع
غائب	مذكر:	يَأْذَنُ	يَأْذَنَانِ	يَأْذَنُونَ
	مؤنث:	تَأْذَنُ	تَأْذَنَانِ	يَأْذَنَّ
مخاطب	مذكر:	تَأْذَنُ	تَأْذَنَانِ	تَأْذَنُونَ
	مؤنث:	تَأْذَنِينَ	تَأْذَنَانِ	تَأْذَنَّ
متكلم	مذكر ومؤنث	آذَنُ	—	نَأْذَنُ

امر:

جمع	تثنیه	مفرد
ایذَنوا	ایذَنا	ایذَنْ
ایذَنَّ	ایذَنا	ایذَنی

٣٢ تمرین — أَخَذَ یاخذ خذ، أَمَرَ یامُرُ مُر. قرأ یقرأ اِقرأ، بَرِیَٔ یبرُؤ اِبرَأْ (سلامتلنمك)، فعللرینی تصریف ایتکز.

مضاعفنك تصریفنه مثال:

ماضی: مَدَّ مدّا مدّوا، مدّت مدّتا مددن؛ مددت مددتما مددتم مددتِ مددتما مددتن؛ مددت مددنا.

مضارع: یمدّ یمدّانِ یمدّون تمدّ تمدّانِ یمددن؛ تمدّ تمدّان تمدّون، تمدّین تمدّان تمددن؛ أمدّ نمدّ،

امر: مدّ مدّا مدّوا، مدّی مدّا امددن.

٣٣ تمرین — عدّ یعدّ عدّ (صانامق)، عضّ یعضّ عضّ (تشلەمك) فرّ یفرّ فرّ (قاچمق) فعللرینی تصریف ایتکز.

٤٤ — معتللرنك تصریفنه مثال:

قال قالا قالوا، قالت قالتا قلن؛ قلت قلتما قلتم، قلتِ قلتما قلتنّ؛ قلت قلنا.

مضارع: یقول یقولانِ یقولون، تقول تقولانِ یقلن، تقول تقولانِ تقولون، تقولین تقولانِ تقلن؛ أقول نقول.

امر: قُلْ قُولَا قُولُوا، قُولِى قُولَا قُلْنَ.

ينه **ماضى**: غَزَا غَزَوَا غَزَوْا، غَزَتْ غَزَتَا غَزَوْنَ؛ غَزَوْتَ غَزَوْتُمَا غَزَوْتُمْ، غَزَوْتِ غَزَوْتُمَا غَزَوْتُنَّ؛ غَزَوْتُ غَزَوْنَا.

مضارع: يَغْزُو يَغْزُوَانِ يَغْزُونَ، تَغْزُو تَغْزُوَانِ يَغْزُونَ؛ تَغْزُو تَغْزُوَانِ تَغْزُونَ، تَغْزِينَ تَغْزُوَانِ تَغْزُونَ؛ أَغْزُو نَغْزُو.

امر: أُغْزُ أُغْزُوَا أُغْزُوا، أُغْزِى أُغْزُوَا أُغْزِينَ.

٣٤ تمرين — وَعَدَ، يَعِدُ عِدْ، بَاعَ يَبِيعُ بِعْ، فَازَ يَفُوزُ فُزْ، نَامَ يَنَامُ نَمْ، خَافَ يَخَافُ خَفْ، رَمَى يَرْمِى اِرْمِ، دَعَا يَدْعُو أُدْعُ، رَضِىَ يَرْضَى اِرْضَ، فعللرندن تصريف جدولى ياصاڭز.

امر باللام = امر غائب.

٤٥ — امر باللام، غائبلر ومتكلملرگه امر ايدرگه مخصوص صيغه‌در.

مثال: لِيَكْتُبْ = يازسون، لِيَقْرَأْ = **اوقوسون** كبى.

امر باللام، لام امر ديبولگان (لِ) حرفينى فعل مضارعنڭ غائبلرينڭ ومتكلملرينڭ اولنه قوشمق ايله حاصل اولور.

تصريفى: لِيَكْتُبْ = يازسون (اير) لِيَكْتُبَا = يازسونلر (٢ اير) لِيَكْتُبُوا = يازسونلر كوب ايرلر. لِتَكْتُبْ = يازسون (خ) لِتَكْتُبَا = يازسونلر (٢ خ) لِيَكْتُبْنَ = يازسونلر خ. لِأَكْتُبْ = يازايم. لِنَكْتُبْ = يازايق.

٣٥ تمرين — شو مضارعلرنی امر باللام ایتوب تصریف ایتگز:
يَفْتَحُ. يُكْرِمُ. يَتَعَلَّمُ. يَسْتَحْسِنُ. يَعِدُ. يَفِرُّ. يَغْزُو. يَدْعُو. يَرْمِي.
يَرْضَى. يَقُومُ. يَخَافُ.

مُثْبَت و مَنْفِي.

٤٦ — فعل مثبت: معناسینك بولووینی بلدرگان فعلدر. بوگا قدراوقوغان ماضی، مضارع، امر، امر باللام مثبت فعللردر.

ماضی ایله مضارعنك اوللرینه مَا، لَا، لَمْ، لَمَّا، لَنْ کیترمك ایله «مَنْفِي» یعنی معناسینك بولماوینی کورسه‌تکان فعللر یاصالور.

٤٧ — . **ما**، ماضیغه کروب زمان ماضیده بر اشنك بولماغانینی بلدرر. مَا كَتَبَ = یازمادی. مَا قَرَأَ اوقومادی کبی. بو فعلگه «نفی ماضی» دییولور. تصریفی ماضی ایله بردر: مَا شَكَرَ مَا شَكَرَا مَا شَكَرُوا، مَا شَكَرَتْ مَا شَكَرَتَا مَا شَكَرْنَ؛ مَا شَكَرْتَ مَا شَكَرْتُمَا مَا شَكَرْتُمْ، مَا شَكَرْتِ مَا شَكَرْتُمَا مَا شَكَرْتُنَّ؛ مَا شَكَرْتُ مَا شَكَرْنَا.

٤٨ — . **ما، لَا**، مضارع صیغه‌سنه کروب «ما» کیله‌چك «لا» زمان حالده فعلنك بولماوینی کورسه‌تور. مَا يَكْتُبُ = یازمایه‌چق. لَا يَكْتُبُ = یازمی کبی. بو فعللرنك اولگیسنه «نفی مضارع استقبال» صوڭغیسنه «نفی مضارع حال» دییولور. تصریفی مضارع مثبت ایله بردر. مَا يَكْتُبُ مَا يَكْتُبَانِ مَا يَكْتُبُونَ ...... لَا يَكْتُبُ لَا يَكْتُبَانِ لَا يَكْتُبُونَ ... کبی.

٤٩ — . **لَا**، مضارعنك غائب، مخاطب صیغه‌لرینه کروب

آخرلرینی اوزگارتسه (یعنی سکونلی قیلسه، نونلرینی توشورسه» بو وقت «نهی» یعنی طییو صیغه‌سی حاصل بولور. لَایَكْتُبْ = یازماسون لَایَكْتُبَا = یازماسونلر. لَاتَكْتُبْ = یازما، لَاتَكْتُبَا = یازماڭز کبی. بونلردن غائب صیغه‌لرندن حاصل بولغانی «نهی غائب» مخاطبلردن حاصل بولغانی «نهی‌حاضر» در.

نهی غائبنڭ تصریفی: لَایَشْكُرْ، لَایَشْكُرَا لَایَشْكُرُوا، لَاتَشْكُرْ لَاتَشْكُرَا لَایَشْكُرْنَ.

نهی حاضرنڭ تصریفی: لَاتَشْكُرْ لَاتَشْكُرَا لَاتَشْكُرُوا،لَاتَشْكُرِی لَاتَشْكُرَا لَاتَشْكُرْنَ.

۵۰ — . لَمْ، لَمَّا، مضارعغه کروب نفی ماضی‌معناسنی قیلورلر. لَمْ یَكْتُبْ = یازمادی. لَمَّا یَكْتُبْ = هیچ یازمادی. بونلرنڭ اوّلگیسی «جَحْد مطلق» صوڭغیسی «جَحْد مستغرق» آتالور.

تصریفی ایکیسینڭ بردر: لَمْ یَكْتُبْ لَمْ یَكْتُبَا لَمْ یَكْتُبُوا، لَمْ تَكْتُبْ لَمْ تَكْتُبَا لَمْ یَكْتُبْنَ؛ لَمْ تَكْتُبْ لَمْ تَكْتُبَا لَمْ تَكْتُبُوا، لَمْ تَكْتُبِی لَمْ تَكْتُبَا لَمْ تَكْتُبْنَ؛ لَمْ أَكْتُبْ لَمْ نَكْتُبْ. لَمَّا یَكْتُبْ لَمَّا یَكْتُبَا .... کبی.

۵۱ — . لَنْ، مضارعغه کروب کیله‌چکده فعلنڭ معناسینڭ بتونلی بولمایه‌چغنی آڭلاتور. لَنْ یَكْتُبَ = هیچ یازمایه‌چق کبی. بو فعلگه «نفی استقبال تأکیدی» دیبولور. تصریفی: لَنْ یَكْتُبَ لَنْ یَكْتُبَا

لَنْ يَكْتُبُوا ، لَنْ تَكْتُبَ لَنْ تَكْتُبَا لَنْ يَكْتُبْنَ ؛ لَنْ تَكْتُبَ لَنْ تَكْتُبَا
لَنْ تَكْتُبُوا ، لَنْ تَكْتُبِي لَنْ تَكْتُبَا لَنْ تَكْتُبْنَ؛ لَنْ أَكْتُبَ لَنْ نَكْتُبَ .

٥٢ — . بوگا قدر اوقوغان فعللرنك تورلری یعنی بر مصدردن مشتق فعللر اون‌ایکی بولدی بونلرنك دورتی « مثبت » سیگزی « منفی » بولدی. بونلرنی جیساق شوجدول کیلوب چقار:

مصدر: شُکْرٌ = شکر ایتمك. مَدٌّ = صوزمق، قَوْلٌ = ایتمك .
رَمْیٌ = آتمق .

ماضی: شَکَرَ = شکر ایتدی. مَدَّ = صوزدی. قَالَ = ایتدی .
رَمَی = آتدی .

مضارع : یَشْکُرُ = شکر ایدر. یَمُدُّ = صوزار . یَقُولُ = ایتور . یرْمی = آتار .

امر: اُشْکُرْ = شکر ایت. مُدَّ = صوز . قُلْ = ایت. اِرْمِ = آت .

امرغائب: لِیَشْکُرْ = شکر ایتسون. لِیَمُدَّ = صوزسون. لِیَقُلْ ایتسون. لِیَرْمِ = آتسون .

نفی ماضی: مَاشَکَرَ = شکر ایتمه‌دی. مَامَدَّ = صوزمادی. مَاقَالَ = ایتمه‌دی . مَارَمَی = آتمادی .

نفی مضارع حال: لَایَشْکُرُ = شکر ایتمی. لَایَمُدُّ = صوزمی .
لَایَقُولُ = ایتمی. لَایَرْمِی = آتمی .

نفی استقبال: مَایَشْکُرُ = شکر ایتمه‌یه‌چك. مَایَمُدُّ = صوزمایه‌چق .
مَایَقُولُ = ایتمه‌یه‌چك. مَایَرْمِی = ...

فعل متعدیلردن صوك، کمنی؟ نرسەنی؟ دیب صورارغه ممکن اولور وبوسوءاللرگه جواب بولغان کلمه فعل متعدینك «مفعول»ی‌در.
فعل لازملردن صوك کمنی؟ نرسەنی دیب صوراب بولماز.

٤٥ تمرین ــ. فعل لازم ومتعدیلرنی کورسەتکز:

قَرَأَ = اوقودی. یَنَامُ = یوقلار. یَنُوِّمُ = یوقلاتور. عَلِمَ = بلدی. أَعْلَمَ، عَلَّمَ = بلدردی. یَنْقَرِضُ = بتار. کَرُمَ. فَرِحَ = شادلاندی. طَلَعَ الشَّمْسُ = قویاش طوغدی. طَلَعَتِ الْمَرْأَةُ = خاتون کورندی. رَأَتِ الْمَرْأَةُ = خاتون کوردی. کَسَرْتُ الْقَلَمَ = قلمنی صندردم. اِنْکَسَرَ الزُّجَاجُ = پیاله صندی. دَخَلْتُ فِی الْبَیْتِ = اویگه کردك (خ). خَرَجْتُ عَنِ الْمَکْتَبِ = مکتبدن چقدك. بَرَیْتَ الْقَلَمَ = قلمنی اوچلادك. فَهِمْنَا الدَّرْسَ = درسنی آڭلادق. جَاءَ مُعَلِّمٌ اِلَی الْمَکْتَبِ = معلم مکتبگه کیلدی.

تعلیم: فعل لازم نیندی فعل؟ لازمدن صوك مفعول کیتررگه بولامی؟ فعل متعدی‌نی‌در؟ فعل‌متعدیدن‌صوك قایسی سؤاللر کیلور؟ لازمده سؤال کیترلەمی؟

مَعْلُومٌ ــ مَجْهُولٌ.

٥٥ ــ. فعل معلوم، فاعلی یعنی اشلەگان کشیسی بیلگولی (معلوم) فعلدر. مثال: قَرَأَ التِّلْمِیذُ کتاباً = شاکرد کتابنی اوقودی. بومثالده قَرَأَ (اوقودی) فعل، آنڭ فاعلی «التلمیذ» بولوب اوقو اشینی قیلغان او ایکانی بیلگولیدر. أَخَذْتُ الْقَلَمَ. بَرَیْتَ الْقَلَمَ. أَکَلْنَا خبزاً کبیلرده معلومدر.

٥٦— فعل مجهول، فاعلی ایتولمه‌گان و بلمسز بولغان فعللر.

مثال: قُرِیَٔ اَلْکتابُ = کتاب اوقولدی، دیگانده کتابنی کم اوقوغانی معلوم توگل و ایتولمه‌گان‌ده فاعل اورننه مفعول یعنی اوقولمش کتاب قویولغان. بو سببلی قُرِیَٔ فعل مجهولدر.

٥٧— . فعل مجهول، معلوم فعلدن یاصالور. قَرَأَدن قُرِیَٔ، ضَرَبَ‌دن ضُرِبَ (صوغلدی) یُفْتَحُ‌دن یُفْتَحُ (آچیلور) کبی.

١ — ماضیدن، مجهول یاصاو: آخر حرفنڭ آلدەغیسنی اوسنلی، آندن آلدەغی حرکەلی همه حرفلرنی اوتورلی ایتو ایله‌در.

مثال: ضَرَبَ، عَلِمَ، اِسْتَعْلَمَ، عَلَّمَ، اَحْسَنَ‌دن ضُرِبَ، عُلِمَ، اُستُعلِمَ، عُلِّمَ، اُحْسِنَ کبی. قَالَ، بَاعَ، رَمَی، قَابَلَ، تَنَاصَرَ‌دن قِیلَ، بِیعَ، رُمِیَ، قُوبِلَ، تُنُوصِرَ کیلور.

٢ — مضارعدن مجهول یاصاو: آخر حرفنڭ آلدەغیسی اوستلی، مضارعت حرفینی اوتورلی، باشقه حرفلرنی اوز حالنده قالدرو ایله‌در.

مثال: یَضْرِبُ، یَعْلَمُ، یَسْتَعْلِمُ، یُعَلِّمُ، یُحْسِنُ‌دن یُضْرَبُ، یُعْلَمُ، یُسْتَعْلَمُ، یُعَلَّمُ، یُحْسَنُ کبی. یَقُولُ، یَبِیعُ، یَرْمِی، دن یُقَالُ، یُبَاعُ، یُرْمَی، کیلور.

فائده: فعل مجهوللر متعدی فعللردن‌گنه یاصالور.

تعلیم: فعل معلوم نه؟ فاعل نرسه؟ فعل مجهول نه؟ مفعول نرسه؟ مجهول‌نیندی فعللردن‌آلنور؟ سزنڭ بودرسکه قدر تورلی‌تمرینلرده مثاللرده کورگان فعللر گزقایسی فعللر؟ ماضینڭ معلومنی نیچوك مجهول یاصالور؟ مضارعنڭ معلومی نیچوك مجهول یاصالور؟ معلوم فعل ایله مجهول آراسنده ایتویازوده آیرما بولغان کبك معناسنده‌ده بولورمی؟ بولسه اون مثال ایله آڭلاتگز! فعل لازم نه ایدی؟ متعدی نه ایدی؟ بو ایکی فعلنڭ هرقایسندن مجهول اولورمی؟

٤١ تمرین —. مجهول ومعلوملرنی آیروب، ماضیدن ومضارعدن می اولدقلری ومعلوملرنك مجهوللری، مجهوللرنك معلوملری نیچوك اولاچغنی سویله گز:

فَتَحَ الخَادِمُ بَابًا = خدمتچی ایشك آچدی. تُفْتَحُ الكُوَاءُ فی الصَّیْفِ = جای کونی‌تیرزه‌لر آچیلور. عَلَّمَ اَلْمُعَلِّمُ وَتَعَلَّمَ اَلْمُتَعَلِّمُ وفُهِمَ الدَّرْسُ = معلم‌اوگره‌تدی، شاگرد اوگره‌ندی، درس آڭلاندی. اَلْجَمَالُ لَایُنْكَرُ = یخشیلق طانلماز (انکار ایدلمز). قَرَأْتُ الْكِتَابَ. یُبَاعُ الْكِتَابُ فی الدُّكَّانِ، یُطْبَعُ فِی الْمَطْبَعَةِ وَیُقْرَأُ فی الْمَكْتَبِ = کتاب دکانده صاتلور، مطبعه‌ده باصلور، مکتبده اوقولور. الماضی لایُعَادُ = اوتکان قایتارلماز. اَلْحَقُّ یَعْلُو ولا یُعْلَى = حق بیکار، بیکلمز. اَلْعِلْمُ یُرْشِدُ اِلَى اَلْخَیْرِ = علم‌ایذگولکگه کوندرر. اِسْتَعْلَمْتُ اَلصَّرْفَ. العَالِمُ یُفِیدُ ویستفیدُ = عالم فائده ویرر وفائده‌لانور. یُوقَدُ القِنْدِیلُ لَیْلًا ویُطْفَى صَبَاحًا = لامپا کیچ یاغلور ایرته سوندرلور.

٤٢ تمرین. — (٢٢، ٢٣، ٢٥) نچی‌تمرینلرده‌بولغان مصدرلرنك متعدی بولغانلرندن ماضی، مضارعلرنی منفیلری ایله آلوب مجهول قیلگز ومعنالرینی سویله گز یاکه یازگز.

٤٣ تمرین —. توبانده‌گی فعللرنی بتون مشتق فعللردن تصریف ایدوب معنالرینی سویله گز.

نَصَرَ یَنْصُرُ، قِیلَ یُقَالُ، دُعِیَ یُدْعَى، رُمِیَ یُرْمَى، قُوبِلَ یُقَابَلُ، تُنُوصِرَ یُتَنَاصَرُ، عُلِّمَ یُعَلَّمُ.

مُعْرَب — مبْنی.

٥٨ — كَتَبَ ، ماكَتَبَ ؛ اضْرِبْ ، لِيَضْرِبْ ، اِضْرِبا ، لِيَضْرِبا ؛ يَكْتُبُ ، لَمْ يَكْتُبْ ، لَنْ يَكْتُبَ ، يَكْتُبانِ ، لَمْ يَكْتُبا ، لَنْ يَكْتُبا . مىنه بو فعللرنی دقتلەب قاراساق كورەمز كه ماضيلرنك آخری ، امرلرنك آخری برتورلی ، اما مضارعلردە اوچ فعلدە اوچ تورلی بولغان . فعللرنك آخرلرینك اوزگاروب اوزگارمەوینه « اِعْراب » « بِنا » دیبولور.

فعل معرب.

٥٩ — . مُعْرَب فعل ، جملەدە برسبب ایله آخری اوزگارگان فعللر .

فعللردن یالگز مضارع « معرب » در . يَكْتُبُ ، لَمْ يَكْتُبْ ، لَنْ يَكْتُبَ .

٦٠ — فعللرنك اعرابی اوچدر : رَفْع ، نَصْب ، جزْم . بونلر بربرندن آخرلرنده بولغان علامتلر ، اوّللرینه کیلگان سببلر ایله آیریلورلر . (صرفده علامتلری بلنوب ، سببلری نحوده بلنه چكدر .)

٦١ —. رفعنك اصل علامتی ضمه (اوتور) در . ضمه اورننه بیش فعلده (تثنیەلر : يَفْعَلانِ ، تَفْعَلانِ ، جمع مذكرلر : يَفْعَلُونَ ، تَفْعَلُونَ ، مؤنثك مفرد مخاطبی : تَفْعَلِينَ دە) نونلرنك توشماویدر .

مثال : يَكْتُبُ يُكْرِمُ ، أَكْتُبُ أُكْرِمُ ، نَكْتُبُ نُكْرِمُ ؛ يَكْتُبانِ يُكْرِمانِ ، تَكْتُبانِ تُكْرِمانِ ، يَكْتُبُونَ يُكْرِمُونَ ، تَكْتُبُونَ تُكْرِمُونَ ، تَكْتُبِينَ تُكْرِمِينَ كبی .

٦٢ —. نصبنك اصل علامتی فتحه (اوست) در . بیش فعلده

نون‌لرنڭ توشووی فتحه اورننه طورر. مثال: يَكْتُبَ يُكْرِمَ، أَكْتُبَ أُكْرِمَ، نَكْتُبَ نُكْرِمَ، يَكْتُبَا يُكْرِمَا، يَكْتُبُوا يُكْرِمُوا، تَكْتُبِي تُكْرِمِي كبی.

٦٣ —. جزمنڭ اصل علامتی سكون‌در. آخرنده حرف علت بولغان فعللرده سكون اورننه آنڭ توشووی، بيش فعلده (نصبده‌غی كبك) نونلرنڭ حذفی‌در. مثـال: يَكْتُبْ يَرْمِ (يَرْمِی) يَدْعُ (يَدْعُو) يَخْشَ (يَخْشَى) أَكْتُبْ نَكْتُبْ أَرْمِ أَدْعُ أَخْشَ، يَكْتُبَا، تَكْتُبَا، يَكْتُبُوا، تَكْتُبُوا، تَكْتُبِي كبی.

تعليم: فعلنڭ اعراب، بناسی نه‌در؟ معرب فعل نه‌در؟ فعللرنڭ باری‌ده معرب می؟ فعلنڭ اعرابی نيچه؟ بونلر بربرندن نيچوك آيرلا؟ رفع علامتلری نه‌لر؟ نصب علامتلری؟ جزم علامتلری؟ رفع، نصب، جزملی فعللرنڭ اعراب علامتلری اورتاق بولغانی بارمی، بولسه قايسيلرنده ونيلر؟

٤٤ تمرين — مضارعلرنڭ، جحدلرنڭ، نفی استقبال تأكيدينڭ تصريف جدوللرينی ومثاللرينی قاراب اعراب علامتلرينی سويله‌گز.

٤٥ تمرين —. فعللرنڭ اعرابلرينی وعلامتلرينی كورسه‌تگز.

لغات: رُكُوبٌ = آتلانمق. تَصْفِيقٌ = قول چاپمق. جَنُوحٌ = كوڭل ويرمك. مَدْحٌ = ماقتامق. بَهْظٌ = آغرلق ويرمك.

يَرْكَبْ. لَمْ يَرْكَبُوا. لَنْ أَرْكَبَ. لَمَّا نَرْكَبْ. يَبْهَظُ. لَمْ يَعْلَمَا. لَنْ تَعْلَمَا. تَجْنَحِينَ. لَمْ تَجْنَحْنَ. لَنْ تُصَفِّقُوا. يُصَفِّقَانِ. أَجْنَحُ. لَمَّا يَعْلَمَا. نَبْهَظُ. يَبْهَظْنَ. لَنْ يَرْكَبْنَ. لَمَّا يَنْصُرْنَ. تَنْصُرْنَ. لَنْ تُكْرِمْنَ. لَمَّا تَفْتَحْنَ. لَمْ تَعْلَمْنَ. تَمْدَحَانِ. لَمْ تَمْدَحَا. نَمْدَحُ. لَنْ نَمْدَحَ لَنْ تَمْدَحُوا. تَمْدَحُو.

لَایَمْدَحُونَ. مَاتَمْدَحُونَ. اَنْ یَمْدَحُوا. یَجْنَحَانِ. لَمْ یَجْنَحَا. لَاتَجْنَحَانِ.

٤٦ تمرین —. یَصْفِقُ. یَدْعُو. یَرْمِی. یَخْشَی. یَقُولُ. یَنْصُرُ. فعللرینی اوچ حالده تصریف ایتکز.

فعل مبنی.

٦٤ — فعل مبنی، قای اورنده بولسه‌ده آخری اوزگارمگان فعللر.

مثال: کَتَبَ، کُتِبَ، کَتَبُوا، کُتِبُوا، کَتَبْتَ، کَتَبْنَ.

اُکْتُبْ، اُکْتُبَا، اُکْتُبُوا، اُکْتُبْنَ کبی.

فعللردن ماضی، امر مبنیدرلر.

٦٥ — . **ماضی‌نڭ بنالری:** (١) فتحه‌گه مبنی اولور. کَتَبَ، کَتَبَا، کَتَبَتْ، کَتَبَتَا کبی. (٢) واو توتاششه ضمه (**اوتور**) گه مبنی اولور. کَتَبُوا کبی. (٣) سکونگه مبنی اولور، تَ، نَ، نَا کرسه. کَتَبْتَ، کَتَبْتِ (کَتَبْتُمَا، کَتَبْتُمْ کَتَبْتُنَّ) کَتَبْتُ کَتَبْنَ، کَتَبْنَا کبی.

٦٦ — . **امرنڭ بناسی:** (١) حرف صحیحه بتکان مفردلرده، (نَ) کرگان جمع مؤنثلرده سکون گه مبنی اولور. اُکْتُبْ، اُکْتُبْنَ کبی. (٢) مفردنڭ آخرنده حرف علت بولسه آنی حذفگه مبنی اولور. اِرْمِ، اُدْعُ، اِخْشَ کبی. (٣) مفرد مؤنثده، تثنیه‌لرده، جمع مذکرده نونلرنی حذفکه مبنی اولور. اُکْتُبِی، اُکْتُبَا، اُکْتُبُوا کبی.

٤٧ تمرین —. مبنی فعللرنڭ علامت بنالرینی وامر، ماضیلرینی آیروب سویله‌کز:

قَامَ. قَامَا. قَامَتْ. قَامَتَا. قُمْتَ. قُمْتُ. قُمْتُمَا. قُمْتُمْ. قُمْتُنَّ. قُمْنَ.
قُمْتَ. قُمْنَا. قَامُوا. قُمْ. قُمْنَ. قُومَا. قُومِي. قُومُوا. أَخَذَ. أَخَذْتُ.
أَخَذْنَا. أَخَذَا. ضَرَبُوا. فَتَحَتْ. اِفْتَحْ. اِفْتَحَا. اِفْتَحْنَ. اِفْتَحُوا.
اِفْتَحِي. عَلِمَتْ. عَلِمْنَا. اُغْزُ. اِرْمِ. فِ. قِ. فَتَحْتُمْ. فَتَحْنَ. فَتَحْتُنَّ.

٤٨ تمرين. — توبانده‌گی فعللرنڭ آخرلرینه تیوشلی حرکه ویاکه سکوندن برینی قویڭز:

ضرب. ضربت. ضربت. اضربوا. ضربوا. ضربتما. علمتا. علمنا.
اضرب. ضربن. اضربن. اضربی فتحت. کتبتن. انکسر. انکسرا.
انکسروا.

بو بحث ایله فعل حقنده‌غی قاعده‌لر حاضرگه سزگه کیره‌ك قدرلیسی بتدی ایندی شو سؤاللرگه جواب بیرسه‌ڭز فعللرنڭ حاللرینی آڭلاغان بولاسڭز.

سؤاللر: مجرد فعل نه‌در؟ نیچه تورلی؟ مزید فعل نه‌در؟ نیچه تورلی؟ نیچه باب بار؟ بابلرنڭ وزنلری وموزونلری نیلر؟ تصریف افعال نه‌در؟ سالم، صحیح، معتل فعللرنڭ تصریفلرینه مثاللر کورسه‌تڭز. فعل مثبتلر نیچه وقایسیلری؟ فعل منفی‌لر نیچه وقایسیلری؟ بتون مشتق فعللر نه قدردر؟ بونلر قایدن آلنورلر؟ مصدردن نیمه نیلر آلنور؟ لازم ومتعدی فعل نه دیمکدر؟ معلوم، مجهول فعللر نه‌در؟ آرالرنده‌غی آیرما نه‌در؟ فعللردن قایسی معربدر؟ قایسی مبنیدر؟ اعراب علامتلری نه‌لردر؟

اسم دیب نیگه ایتورلر؟ اسم صفت نه‌در؟ اسم موصوف نه‌در؟ اسم ایله فعل آراسنده نی آیرما بار؟

باب ثانی.

اسملر بحثی.

مُذَکَّر — موءَنَّث.

عربچه‌ده اسم ایکی تورلیدر. مُذَکَّر، موءَنَّث.

٦٧—. **مذکر**، کشینڭ وحیواننڭ ایرکا گنه یا که بونلرنڭ صفتنه دلالت ایتکان اسمدر. مثال: رَجُلٌ = ایر، اَخٌ = ایرتوغان، ثَوْرٌ = اوگوز، دیكٌ = أته‌چ؛ عالِمٌ = بلوچی، قَریبٌ = یاقن، قَوِیٌّ = کوچلی، جَمیلٌ = ماتور کبی.

٦٨—. **موءنث**، کشینڭ وحیواننڭ اورغاچیسنه یاکه بونلرنڭ صفتنه دلالت ایتکان اسمدر. مثال: مَرْأَةٌ = خاتون، اُخْتٌ قز توغان، بَقَرٌ = صغر، دَجاجَةٌ = تاوق؛ عالِمَةٌ = بلوچی‌خاتون، کبیرَةٌ = زور موءنث کبی.

٦٩—. معناسی ایله بلنمگان اسملرنڭ آخرلرنده تاء تأنیث، (ة)، الف مقصوره (قصقه الف): (ی، ا)، الف ممدوده (اوزن الف): (اء) بولسه موءنث بولور. (موءنث لفظی). مثاللر: زُجاجَةٌ = پیاله، کُوَّةٌ = تیرزه، دُنْیا، صُمّی = بیزگاك، سَوْداءُ. بَیْضاءُ کبی.

٧٠— موءنث سماعی. قای براسملر معناسی ایله‌ده، علامت تأنیث (ة، ی، ا، اء) ایله‌ده موءنث بولماز. اما عربلرنڭ سوزلرنده

وعربچه یازلغان کتابلرده (وقرآن کریم‌ده) مؤنث حکمنده یوریته‌لورلر. بوندی اسملرنی ایشتوب کنه، لغت کتابلرندن قارابغنه بلنور. بونلر (مؤنث سماعی) درلر. مثال: عَیْنٌ = کوز، یَدٌ = قول، شَمْسٌ = قویاش کبی.

تعلیم: عربچه‌ده اسم نیچه‌گه آیریلور؟ مذکر نیندی اسملر؟ مؤنث نیندی اسملر؟ معناسیله بلنمگان اسملر نیچوك آیریلور؟ تانیث علامتی نیچه ونیلر؟ مؤنث سماعی نیندی مؤنثلر؟ بارلق مؤنثلر نیچه تورلی؟ مؤنثلرگه قاراب فعللر اوزگارەمی؟ فعللرنڭ قای صیغه‌لری اوزگارمی؟

٤٩ تمرین. — مذکر وتورلری ایله مؤنثلرنی کورسه‌تگز:

خَالِد. وَلِیدٌ. أَحْمَدُ. زَیْنَبُ. کُوَّةٌ = تیرزه. بَابٌ = ایشك. سُعدی. فَاطِمَة. مُوسَی. حِصَانٌ = آت. هِرٌّ = ماچی، پسی. اسکندر. حَیَّةٌ = یلان. خَضْرَاءُ = یاشل. ضَیْفٌ = قوناق. ضَیْفَةٌ. جَارٌ = کورشی. جَارَةٌ. مُعَلِّمٌ. مُعَلِّمَةٌ. مَکْتَبٌ. مَدْرَسَةٌ. مُتَعَلِّمٌ = شاکرد. مُتَعَلِّمَةٌ. طَالِبٌ. طَالِبَةٌ. قُصْوَی = بیوك. عُلْیَا = یوقاری. دنیا.

٥٠ تمرین. — هُوَ = او ایر، هِیَ = او خاتون. اوشبو کلمه‌لرنڭ یاردمی ایله شو اسملرنڭ مذکر، مؤنثلرینی آیرگز:

هو جار، هی دار. هو قمر. هی شمس. هی عین. هو شهر. هی ریح. هو رجل. هی رِجل. هو رأس. هی ید.

لغات: اِنْکِسَار = صنمق، واطلمق. طُلُوعٌ = طوغمق، کورنمك. اِنْفِتَاح = آچلمق. اجتهاد، قِرَاءَةٌ. کِتَابَةٌ. اِمْتِلَاءٌ = طولمق. دُخُولٌ = کرمك. خُروج = چقمق. مَحْبَرَةٌ = قارا صاوت.

٥١ تمرين. — توبانده‌گی اسملرنك اوّللرینه یوقاریده کورگان مصدرلردن ماضی، مضارع آلوب مذکر، موءنثلکلرینی اعتبار ایدرك اورنلاشدرگز ومعنالرینی قارشولرینه یازگز. (کَتَبَ الْمُتَعَلِّمُ = شاکرد یازدی، کَتَبَتِ الْمُتَعَلِّمَةُ = شاکرد قز یازدی، یَکْتُبُ الْمُتَعَلِّمُ = شاکرد یازار، تَکْتُبُ الْمُتَعَلِّمَةُ = قزشاکرد یازار کبی.

... اَلْمُتَعَلِّمُ، ... الْمُتَعَلِّمَةُ، ... زُجَاجَةٌ، ... مِحْبَرَةٌ، ... مَرْأَةٌ، ... شَمْسٌ، ... قَمَرٌ، ... بَابٌ، ... کُوَّةٌ، ... مُعَلِّمٌ، ... مُعَلِّمَةٌ، ... عَالِمٌ، عَالِمَةٌ، ... جَارٌ، ... جَارَةٌ، ... ضَیْفٌ، ... ضَیْفَةٌ،

مُفْرَدٌ — مُثَنًّى — جَمْعٌ.

٧١ —. عربچه‌ده اسملر، برنی وآندن آرتقنی کورسه‌تولری یاغندن اوچگه بولنور: مُفْرَدٌ، مُثَنًّى، جَمْعٌ.

مفرد، بر نرسه‌گه‌گنه دلالت ایتکان اسمدر. مثال: رَجُلٌ = بر ایر، مَرْأَةٌ = بر خاتون، فَرَسٌ = بر آت، بَیْتٌ = براوی کبی.

٧٢ —. مُثَنًّى، ایکی نرسه‌گه دلالت ایتکان اسمدر. مُثَنّی مفردنك آخرینه الف، نون (انِ) یاکه یا، نون (ینِ) آرتدرمق ایله یاصالور. مثال: رَجُلَانِ، رَجُلَیْنِ = ایکی ایر، مَرْأَتَانِ، مَرْأَتَیْنِ = ایکی خاتون، فَرَسَانِ، فَرَسَیْنِ، بَیْتَانِ، بَیْتَیْنِ کبی.

٧٣ —. جمع، ایکی‌دن آرتقغه دلالت ایتکان اسمدر. اوچ تورلی اولور: جمع سَالِمِ مذکر، جمع سَالِمِ موءنث، جمع مُکَسَّر (تَکْسِیر).

٧٤. — جمع سالم مذكر، مفردلرنڭ آخرينه واو، نون (وْنَ) ياكه يا، نون (يِنَ) آرتدرمق ايله ياصالور. مثال: عَالِمْ، فَاتِحْ دن عَالِمُونَ، عَالِمِينَ = بلوچی‌ایرلر؛ فَاتِحُونَ، فَاتِحِينَ = آچوچی‌ایرلر کبی.

٧٥. — جمع سالم مؤنث، مفرد مؤنثنڭ آخرينه الف ايله اوزون تا (اٰت) آرتدرمق ايله ياصالور. مثال: عَالِمَةْ، حبْلَی. سمَاءْ دن عَالِمَاتْ = بلوچی خاتونلر، حُبْلَيَاتْ = يوكلی خاتونلر، سَمَاوَاتْ = كوكلر كبی.

٧٦. — جمع مُكَسَّر، مفردنڭ صورتنی اوزگارتمك ايله حاصل بولور. مثال: رَجُلْ، كِتَابْ، قَلَمْ، اَسَدْ دن رِجَالْ = ايرلر، كُتُبْ = كتابلر، أَقْلَامْ = قلملر، أُسُدْ = آرسلانلر كبی.

بو جمعده بر قاعده يوقدر. بر مفردنڭ نيچوك بو جمع ايله جمعلنگاننی بلمك ايشتوگه، اوقوغه، لغتلردن قاراوغه طوقتيدر.

تعليم: معناسنده‌كوبلك آزلق ياغندن‌اسم‌نيچه‌تورلی؟ مفرد اسم‌نه‌در؟ مثنی‌نه‌در؟ نيچوك ونه‌دن‌ياصالور؟ تاتارچه‌ده مثنی‌غه مخصوص صيغه بارمی؟ جمع نه‌درو نيچه‌تورلی؟ جمع سالم مذكر نيچوك ياصالور؟ جمع ايله تثنيه ايچون آرتدرلغان يا، نون (ين) آراسنده آيرما نيدر؟ جمع مؤنث سالم نيچوك ياصالور؟ مفردنڭ تأنيث تاسی ايله جمع سالم مؤنث تاسی آراسنده آيرما نه‌در؟ جمع تكسير نيچوك ياصالا؟ بونده بر قاعده وارمی؟ اسملرنڭ بو حاللری فعللرگه تأثير ايته‌می؟

لغات: سَفِيهْ، اَحْمَق = ديوانه، جوله‌ر. عَاقِلْ = عقللی، حَدِيقَةْ = باغچه. تَاجِرْ = صاتوچی. خَيَّاطْ = تگوچی. جَرِيدَةْ = غزيته. لَوْحْ = تحته. لِبَاسْ. ثَوْبْ = كيوم. شَجَرْ = آغاچ. ثَمَرْ =

يمش . ورق = ياپراق. كون = بولمق . نباة = اوسمك. ماهر =
اوستا . مجلّة = ژورنال . لى = بنم عندى = يانمده .

٥٢ تمرين. — مفرد، مثنى وجمعلرى آيركز.

الحمقاءُ والسفهاءُ لا يحبّون الجرائدَ والمجلّات. عند التلميذ
تكون أقلامٌ ولوحٌ وكتبٌ. الأشجار تنبت في الحدائق وأمّا الأثمار
والأوراق تنبت على الشجرة. ابى تاجرٌ وأمّى خياطةٌ. لى شريكان
عاقلان. عندى كتابان وقلمٌ ومساطير. أخذت الثوبين من
الخياطين. علمتُ الأخبار من الجريدة والمسائل من الكتب. المتعلمات
العاقلات مجتهدات. التجار والخياطون مهرة.

٥٣ تمرين. — جمع مكسر ايله جمع سالملرنى آيركز.

معلمون. علماءُ. عالمون. جيرانٌ. ضيفاتٌ. ضيوفٌ. جاراتٌ.
متعلمون. تلاميذ. أبوابٌ = ايشكلر. أولادٌ = بالالر. شوارعُ =
اوراملر. سفهاءُ. سفيهاتٌ.

٥٤ تمرين. — شول اسملرنى مثنى وجمع سالم قيلوب معنالريله يازكز.

عالم. معلّمة. عاقلٌ. متعلّمة. مومنٌ. موذنٌ. كاتبٌ. ضاربةٌ.
طالبٌ. زينبُ. محمد. صابر. مجتهدٌ.

٥٥ تمرين. — توبانده‌گى مصدرلردن ماضى مضارع آلوب،
كيله‌چكده‌گى اسملرنڭ صوڭلرينه يازوب معنالرينى ايتكز. (التلميذ
عَلِمَ، يعلم الحمقاء لا يتعلّمون كبى) عِلْمٌ. تعليمٌ. نصرٌ. نظرٌ، تعلّمٌ.

التِّلْمِيذُ ...، المَرْأَةُ ...، الحُمَقَاءُ ...، الجَاهِلَاتُ ...، اِنْسَانَانِ ...، حَكِيمٌ ...، عُقَلَاءُ ...، العَاقِلَتَانِ ...، غَنِيٌّ = بای ...، كَرِيمَانِ (جومرد) ...، الكِرَامُ ...، المُعَلِّمَةُ ...، مُهَنْدِسُونَ ...، العَالِمُونَ. آنَا...، أَغْنِيَاءُ...، الغَنِيَّةُ...، الفَتَيَانِ...، التِّلْمِيذَانِ...، المُعَلِّمَتَانِ...

جَامِدْ — مُشْتَقْ.

۷۷ — اسم جامد، باشقه بركلمه‌دن آلنماغان اسمدر. مثال: رَجُلٌ = ایر. جبلٌ = طاو. نَصْرٌ = یاردم کبی.

۷۸ — . اسم مشتق، باشقه برکلمه‌دن آلنغان اسمدر (۲٤).
مثال: كَاتِبٌ = یازوچی، مَكْتُوبٌ = یازلمش، یازلغان، مَكْتَبٌ = یازو اورنی یاکه زمانی، أَكْتَبُ = یازوچیراق، یازغچراق کبی که بونلر كِتَابَةٌ = یازمق، مصدرندن آلنغانلردر.
مشتقلر: اسم فاعل، اسم مفعول، اسم زمان ومکان، اسم تفضیل وصفت مشبّه اسمنده بیشدر.

اسم فاعل.

۷۹ — . اسم فاعل، برفعلدن آکلاشلغان معنا ایله آنی قیلوچی، اشلوچی بولوب صفتلانغان ذاتنك اسمیدر. مثال: عَالِمٌ = بلوچی، فَاتِحٌ = آچوچی کبی. بو اسملر عِلْمٌ = بلمك، فتح = آچمق معنالریله صفتلانغانلردر.

۸۰ — اسم فاعل، ثلاثی مجرددن فَاعِلٌ وزننده اولور. مثال:

عَالِمْ، فَاتِحْ، وَاعِدْ، آخِذْ، آمِرْ، قَارِءْ، قَائِلْ، رَادٌّ (رَادِدْ)، دَاعٍ (دَاعِيْ)، رَامٍ (رَامِيْ) رَاضٍ كبى.

ثلاثى مجرددن باشقه فعللردن مضارع معلومنڭ مضارعت حرفنى اوتورلى ميمگه آلشدرو، آخرينڭ آلدينى آستلى قيلو ايله ياصالور. مثال: يَتَعَلَّمُ، يَتَقَابَلُ، يَجْتَهِدُ، يَخْرَنْطِمُ دن مُتَعَلِّمٌ، مُتَقَابِلٌ، مُجْتَهِدٌ. مُخْرَنْطِمٌ كبى.

اسم فاعلنڭ تصريفى: فَاتِحٌ، فَاتِحَانِ = فَاتِحَيْنِ، فَاتِحُونَ = فَاتِحِينَ؛ فَاتِحَةٌ، فَاتِحَتَانِ = فَاتِحَتَيْنِ، فَاتِحَاتٌ.

٥٦ تمرين. — شول مصدرلردن اسم فاعل آلوب معنالريله يازڭز.

اَلْبَحْثُ = تيكشرمك. اَلْعِلْمُ = بلمك. فَتْحٌ. قَوْلٌ = ايتمك. اِكْرَامٌ = حرمتلهمك. اِسْتِنْسَاخٌ = كوچرمك. تَسَتُّرٌ = پرده لنمك. تَأْلِيفٌ = تحرير = كتاب يازمق، يازمق. وعظ. اِسلام. تَعليم. ضَحْكٌ = كولمك. قِرَأَةٌ = تِلَاوَةٌ. اَلْاِقْتِصَادُ = مال طوته بلمك. اِنْقِطَاعٌ = كيسلمك. اِسْتِغْفَارٌ = يارليقانو تلامك. تَرْجَمَةٌ. تَفَاوُتٌ = تورلنمك. مُقَابَلَةٌ = قارشيلاتمق. مُشَاوَرَةٌ = كيگاشمك. اِحْدِيدَابٌ = بوكره يمك.

٥٧ تمرين. — شول اسم فاعللرنڭ مذكر، مؤنث و مفرد، مثنى، جمعلرينى كورسه تڭز.

شَاكِرٌ. مُكْرِمٌ. مُسْتَغْفِرٌ. فَاتِحَةٌ. كَاتِبَانِ. شَاكِرَتَيْنِ. عَالِمَتَانِ.

كَاتِبِين . مُجْتَهِدُون . عَالِمَاتْ . مُعَلِّمَات . حَافِظِين . وَاعِظِين .

٥٨ تمرين . — شول مصدرلردن اسم فاعل یاصاب تصریف ایتکز ومعنالریله یازکز .

جَمْع =ییمق . اِحْتِرَازْ = صاقلانمق . ذَهَابْ = کیتمك . تَمَاوتْ = اولومکه صالشمق .

٥٩ تمرین . — (٥٦) تمرینده یاصاغان اسم فاعللرکزنی مضارعغه قایتاروب ، مجهول مضارع یاصاکز .

اسم مَفْعُول .

٨١ . — اسم مفعول ، فعلنك معناسیله قیلنمش ، اشلنمش اولوب صفتلانغان ذاتنك (نرسه نك) اسمیدر . مثال : مَکْتُوبْ = یازلمش ، یازلغان ، مقرُوو = اوقولمش ، اوقولغان کبی .

٨٢ — . اسم مفعول ، ثلاثی مجرد فعللردن مَفْعُولْ وزننده اولور . مثال : مَنصُور ، مَفتُوح ، موعود ، مَردُود ، مأخوذ ، مَقول (مقوول) ، مبیع (مبیوع) کبی .

ثلاثی مجردن باشقه فعللردن مضارع مجهولنك مضارعت حرفنی اوتورلی میمکه آلشدرو ایله یاصالور . یُنْقَطَعُ = مُنْقَطَع . یُتَعَلَّمُ = مُتَعَلَّم . یُعَلَّمُ = مُعَلَّم کبی .

اسم مفعول متعدی فعللردن گنه یاصالور .

تعلیم: اسم فاعل نیندی اسمدر؟ ثلاثی مجرددن نیچوك بولور؟ ثلاثی مجرددن باشقه‌لردن نیچوك یاصالا؟ اسم فاعلنك نیچه صورتی بار ونیلر؟ اسم مفعول نیندی اسم؟ ثلاثی مجرددن نیچوك بولور؟ بوندن باشقه‌لردن؟ بو نیندی فعلدن یاصالور؟ اسم

مفعوللنك نیچه صورتی بار؟ اسم فاعل ایله اسم مفعول آراسنك معنا ولفظ یاغندن آیرمانیدر؟

۶۰ تمرین. — اسم فاعللرگه بیرلگان ۵۶ نچی تمریندن متعدی فعللرنی آلوب اسم مفعول یاصاڭز.

۶۱ تمرین. — مذکر ومؤنث؛ مفرد، مثنی وجمعلرنی کورسه‌توب آرالرنده بولغان معناسینك آیرماسنی کورسه‌تڭز.

مَنصُورٌ. مُکَرَّمَةٌ. مُعَلِّمانِ. مُنَوَّراتٌ. مَجمُوعَتانِ. مُنکَرٌ. مُنکَرِینِ. مَکتُوبَینِ. مَکتُوبَتَینِ. مَغضُوبٌ.

۶۲ تمرین. — شول مصدرلردن اسم مفعول آلوب تصریف ایتڭز ومعنالریله یازڭز.

نَظَرٌ. تَهذِیبٌ = تربیه بیرمك. شُغلٌ = اشلی بولمق. تَناصُرٌ = یاردملشمك.

اسم تفضیل ــ صفت مُشَبَّهَه.

۸۳. — اسم تَفضِیل، بر صفتنك بر نرسه‌ده ایکنچی بر نرسه‌گه قاراغانده آرتغراق بولغاننی کورسه‌تمك ایچون یورتلگان اسم صفتدر. اَحمَدُ اَکبَرُ مِن عیسی = احمد عیسی‌دن زورراقدر دیگانده احمدده هم عیسی‌ده زوراق صفتی بولغان اما احمدده آرتغراق بولغان شونی اَکبَرُ کورسه‌ته‌در.

۸۴. — اسم تفضیل، ثلاثی مجردلردن اَفْعَلُ وزننده کیلور. ثلاثی مجرددن باشقه فعللردن کیلمز.

تصریفی: أَکبَرُ، أَکبَرانِ = أَکبَرَینِ، اَکبَرُونَ = اَکبَرِینَ؛ کُبرٰی، کُبرَیانِ = کُبرَیَینِ، کُبرَیاتٌ.

۸۵. — صفت مُشَبَّهه، اسم فاعل معناسنده بولغان بر صفتنك ایاسنده ثابت ایکاننی بلدرمك ایچون لازم فعللردن آلنغان اسم صفتدر. بونك وزنلری بیك کوب وتورلی بولوب قای فعلدن نیچوك آلنغاننی ایشتوب‌گنه بلنور.

مثاللر: طَاهِرٌ = پاك. رَحِیمٌ = مرحمتلی. حَسَنٌ = ماتور. أَسْوَدُ = قارا. عَطْشَانُ = صوصاغان. جَبَانٌ = قورقاق. ضَخْمٌ = زور. صُلْبٌ = قاتی. فَرِحٌ = شاد کبی.

تعلیم: اسم تفضیل نه‌در؟ قای فعللردن یاصالور؟ نی وزنده کیلور؟ صفت مشبهه نه‌در؟ بونی یاصاوده برقاعده بارمی؟ اسم فاعل، اسم تفضیل، صفت مشبهه آراسنده نی آیرما بار؟ بودورت مشتق اسملر اسمی صفتمی، اسم موصوفمی؟

۶۳ تمرین. — اسم تفضیل ایله صفت مشبهه‌لرنی آیروب کورسه‌تکز.
أَنَا عَطْشَانُ وَأَنْتَ جَبَانٌ = بن صوصاغان، سن قورقاقسك. اَلشَّابُّ فَرِحٌ وَنَشِیطٌ، وَالشَّیْخُ حَزِینٌ وَمُتَفَکِّرٌ = یکت شاد وکوڭللی، قارت قایغولی واویلیدر. اَلرَّجُلُ أَبْیَضُ وَأَحْمَرُ وَحَسَنٌ = ایر آق، قزل وماتوردر. اَلْمَرْأَةُ بَیْضَاءُ وَحَمْرَاءُ وَحَسَنَةٌ. أَنْتَ أَعْلَمُ وَأَکْبَرُ مِنِّی = سین، میندن الوغراق وبلوچیراکسك. اللّٰه کَرِیمٌ وَصَبُورٌ وَرَحِیمٌ وَشَکُورٌ وَعَدْلٌ. أَنَا عَفِیفٌ = مین پاك تنلیمن. أَنْتِ عَفِیفَةٌ. اَلْأَعْرَجُ وَالْأَشَلُّ وَالْأَصَمُّ وَالْأَلْسَغُ ضُعَفَاءُ = آقصاق، چولاق، صاڭغراو، تلسز ضعیفلردر.

اسم زمان ومکان.

۸۶. — اسم زمان، بر اشنك اشلنگان وقتنی؛ اسم مکان بر اشنك

اشلنگان اورننی بلدرگان اسملردر. مثال: مَغْرِب = آخشام وقتی، قویاش باتا طورغان یاق.

۸۷. — اسم زمان ومکان ایکیسی بر وزنده بولوب ثلاثی مجرددن مَفْعَل، مَفْعَلَة، مَفْعِل، مَفْعِلَة وزنلرنی، ثلاثی مجرددن باشقه‌لردن اسم مفعول ایله بر وزنده کیلورلر. مثال: مَکْتَب، مَدْرَسَة، مَغْرِب، مَنْزِلَة؛ مُنْتَصَر، مُکْرَم، مُحَرَّم کبی.

٦٤ تمرین. — اسم زمان ومکاننی مصدرلرنینگ اوّللرنی کورسه‌تلگان وزنلردن یاصاب معنالریله یازگز.

مَفْعَل: دَفْن = کومملک. وُقُوف = توقتامق. نَصْب = قادامق، آغاچ اوطورتمق. عَزْل = آیرمق. مَفْعَل: طَعام = آش وآشامق. بُلُوغ = ایرشمك. قَلْع = قوبتارمق. رُجُوع = قایتمق. دُخُول = کرمك. خُرُوج = چقمق.

٦٥ تمرین. — ٥٦ نچی تمرینده‌گی مصدرلردن اسم زمان ومکان یاصاگز.

دیمك مشتق اسملرنینگ بو کتابده اوقولغانی بیش بولدی. فعللر اون ایکی تورلی بولغان ایدی. بر مصدردن اوّل ماضی وآندن مضارع آلنوب قالغان مشتقات مضارعدن آلنور. بو صورتله اسم وفعلدن بتون (بو کتابده اوقولغان) مشتقات اون یدیگه ایرشدی.

٦٦ تمرین. — توبانده‌گی مصدرلرنینگ ممکن بولغانلردن بتون مشتقاتنی طابوب یازگز. بر سبب ایله ممکن بولماسه سببینی ایتگز. بو صورتله مشتقات جدولنی یاصاگز.

نَصْر. ذَهَاب. اِحْسان = یخشیلق ایتمك، گوزللشدرمك. اِفْتِخار = ماقتانمق. قَبُول. بَیْع = صاتمق. اِشْتِراء = صاتوب آلمق.

نَكِرَه — مَعْرِفَه.

٨٨ —. نَكِرَه، بلگولی ومعیّن بولماغان نرسه کورسه‌تکان اسملر. مثال: رَجُل = بر ایر. قَلَم = بر قلم. کِتاب = بر کتاب. فَرَس = بر آت کبی. نیندی وقایسی ایر، قلم، کتاب وآت ایکانلکلری بیلگولی بولماغانغه نکره درلر.

٨٩ —. معرفه، معلوم ومعین بر نرسه گه ایتولگان اسملر: الرَّجُلُ = معلوم ایر. القَلَم = بیلگولی قلم کبی.

معرفه، آلتی تورلیدر: ضمیر، عَلَم، اسم الاشارَة، اسم مَوْصُول، معرَّف بِالْ، بو نلرنك برسنه مضاف‌در. بو نلردن باشقه اسملر نکره‌در. (منادی‌لرنك معرفه‌لری نحوده کورلور.)

تعلیم: (تکرار وحاضرلك) مذکر ومؤنث اسملر نه‌در؟ مفرد نه‌در؟ مثنی؟ جمع؟ مثنی، جمع نیچوك یاصالور؟ متکلم، مخاطب، غائب نی دیگان سوز؟

ضَمِیْر.

٩٠. — ضمیر: متکلم، مخاطب وغائبی کورسه‌تکان واسملرنك اورننه طورغان اسملردر. أَنَا = مین. أَنْتَ = سین. هُوَ = اول ضَرَبْتُ = بن صوقدم. ضَرَبْتَ = سین صوقدك ده تُ، تَ کبی.

٩١ —. ضمیر ایکی تورلیدر: بارز (کورنوچی) مستتر (یاشرن). ضمیر بارز، سویلنگان ویازلغان ضمیردر. فَتَحْتُ، فَتَحْنَا، فَتَحَا کبی که بونده تُ، نا، ا ضمیردر.

٩٢. — ضمیر مستتر، سویله‌گانده ویازغانده ایتولمی، معناسی

ایله‌گنه آڭلاشلغان ضمیردر. مثال: ضَرَبَ = اول ایر صوقدی، ضَرَبَتْ اول خاتون صوقدی دیگانده‌اول ایر معناسنده‌گی هُوَ، اول خاتون معناسنده‌گی هِیَ کبی.

ضمیر بارز، ینه ایکیگه بولنور: متّصل، منْفصل.

٩٣ — ضمیر منفصل، باشقه کلمه‌گه قوشلمی ایتولگان ویازلغان ضمیردر.

ضمیر منفصل‌نڭ تورلوی:

		مفرد	مثنی	جمع
غائب	مذکر:	هُوَ = اول‌ایر	هُمَا = اول‌ایکی‌ایر	هُمْ = اول ایولر.
	موءنث:	هِیَ = اول خاتون	هُمَا = اول ایکی خاتون	هُنَّ = اول خاتونلر.
مخاطب	مذکر:	أَنْتَ = سین	أَنْتُمَا = سز ایکیگز	أَنْتُمْ = سز.
	موءنث:	أَنْتِ = سین خ	مذکری ایله بر	أَنْتُنَّ = سز خ.
متکلم	مذکر: وموءنث:	اَنَا = مین	یوق	نَحْنُ = بز.

إِیَّاهُ = آنی، آڭا، آنڭ. إِیَّاكَ = سنی، سڭا، سنڭ.
إِیَّایَ = بنی، بڭا، بنم.

		مفرد	مثنی	جمع
غائب	مذکر:	إِیَّاهُ	إِیَّاهُمَا	إِیَّاهُم
	موءنث:	إِیَّاهَا	مذکرنڭ کبك	إِیَّاهُنَّ

مخاطب	مذكر:	اِيَّاكَ	اِيَّاكُمَا	اِيَّاكم
	مؤنث:	اِيَّاكِ	مذكر كبيك	اِيَّاكُنَّ
متكلم	مذكر: ومؤنث:	اِيَّاى	———	اِيَّانا

٩٤. — ضمير متصل باشقه كلمه (اسم، فعل، حرف) گه قوشولوب يازلغان وايتولگان ضميرلردر.

ضمير متصل‌نڭ تورلرى:

فعللرنڭ آخرلرينه توتاشوب فاعل ياكه نائب بولغان ضميرلر: تَ (فرعلرى)، ا، و، ى، نا در. مثال: فَتَحْتُ، فَتَحْتَ، فَتَحْتِ، فَتَحْتُمَا، فَتَحْتُم، فَتَحْتُنَّ؛ فَتَحَا، يَفْتَحَانِ، اِفْتَحَا؛ فَتَحُوا، اِفْتَحُوا، يَفْتَحُونَ؛ فَتَحْنَ، يَفْتَحْنَ، اِفْتَحْنَ؛ اِفْتَحِى، تَفْتَحِينَ؛ فَتَحْنَا كبى.

اِيَّاه‌نڭ صوڭنده‌غى ضميرلر مفعول بولوب فعللرگه توتاشور. أَعْلَمَهُ = آنى اوگره‌تدى، آڭا اوگره‌تدى. يَكْتُبُهُ = آنى يازار كبى. اسم گه كروگه مثال: فَرَسُهُ = آنڭ آتى، فَرَسُكَ = سينڭ آتڭ، فرسى = بنم آتم. حرفكه كروگه مثال: بِهِ = آنڭ برله، بِكَ = سينڭ برله، بى = مينم برله.

(ضميرلر حقنده كتابنڭ آخرنده آيروچه اوزونراق معلومات ويريله‌چكدر.)

تعليم: اسم دلالتى ياغندن نيچه‌گه بولنه؟ نكره نينڭدى اسملر؟ معرفه نه‌در؟ معرفه‌نڭ برنچى‌سى نه؟ ضمير نينڭدى‌اسم؟ ضمير نيچه تورلى؟ ضمير بارز نيچه‌گه بولنه؟ ضمير منفصل بارزلرنى معنالرى ايله سويله‌گز؟ ضمير منفصل بارزلرنى تورلرى ومعنالرى ايله سويله‌گز؟

لغات: (بو (:) اشارندن صوڭغیسی جمع در.) اَلْمَنْحُ = اعطاءْ بیرمك. اِنْسانٌ: اُناسٌ = كشی. رَجلٌ: رِجالٌ = ایر. مرأةٌ: نِساءٌ خاتون. الی = گه، غه. محبّةٌ = سویمك. عِبادَةٌ = قوللق ایتمك. اطاعَةٌ، انقیادٌ = بوی صونمق، تڭلامق. وَلَدٌ: أَوْلادٌ = بالا. ابنٌ: أَبْناءٌ = اوغل. بِنْتٌ: بَناتٌ = قز.

٦٧ تمرین. — ضمیر مستتر وبارزلرنی، بارزلرنڭ انواعیله منفصل ومتصللرینی كورسه‌توب تاتارچه‌غه ترجمه ایتڭز.

عَلَّمَ. عَلَّمتْ. یعلّمُ. تعلّمُ. اُعلّمُ. نعلّمُ. مَنحتُ اِیّاك كتابه. اَعطَیْنا اِیّاه كتابكُمْ. قَرأتُ كِتابی. بَرَیتَ قلَمَه. بَرَینا قلَمكَ. هی قرأت درسها فی حجرتها. هو قرأ جریدته فی بیته. أَنَا تلمیذ. أنتم شركائی. أَنَا شریككم. هی اُختی. نحن أولاد أبینا وهو كبیرنا. المرأة حبت أولادها وهم یحبّونها. ابی یحبّنی وأنا اُطیعه. اللّهم اِیّاك نعبد وإیّاك نستعین. انقیادكم والدیكم عبادة. أنت بنتی وأنا ابوك. نطیع معلّمنا ونحبه وهو یعلّمنا بعلومه.

٦٨ تمرین. — أَحبَّ، یحبُّ، أَعلمَ، یعلِمُ، أَعلِمْ فعللرینڭ آخرلرینه اِیّادن صوڭغی ضمیر متصللرنی توتاشدروب تصریف ایدوب معنالریله یازڭز.

٦٩ تمرین. — شكر، كتب، أخذ فعللرینی هو، هما.... ضمیرلرینی اوّللرینه كیتروب مضارعلریله تصریف ایدڭز.

٧٠ تمرين. — كِتَابٌ، كُتُبٌ. قَلَمٌ، أَقْلَامٌ. ب، لِ (ضمير قوشلغانده اوستلی بولور: لَهُ، لَكَ كبی) فی، اسم وحرفلرینی ضمیر متصل ایله تصریف ایدوب معنالری ایله یازگز.

عَلَمْ — اسم الاشارَه.

٩٥. — عَلَمْ، بر كشیگه، بر حیوانغه، بر نرسه گه خاصلاب قویولغان اسملر. مثال: اِبْراهیمْ، دُلْدُلْ، قزانْ كبی.

٩٦. — اسم الاشاره، بر ذاتنی كورسه‌توب تعیین ایدرگه یاراغان اسملر: هٰذَا الكِتَابُ = بوكتاب، هٰذِهِ الْمَرْأَةُ = بوخاتون كبی. اسم اشاره‌لر شونلردر: هٰذَا = بوایر، هٰذِهِ = بوخاتون.

	مفرد	مثنی	جمع (ایر وخاتونلره مشترك)
مذكر:	هٰذَا	هٰذَانِ = هٰذَیْنِ	هٰؤُلَاءِ.
مؤنث:	هٰذِهِ	هَاتَانِ = هَاتَیْنِ	

بعض وقت بونلرنك هٰاسی توشوب قالور: ذَا، ذِهِ، ذَانِ، ذَیْنِ؛ تَانِ، تَیْنِ؛ اُولَاءِ كبی. ایكیسینك آراسنده آیرما: اولگی صورت كوب وقتده منه بو، اوشبو؛ صوڭغی صورت بو، معناسنده گنه اولور.

تعلیم: معرفه اسملرنك ایكنچی‌سی نه‌در؟ سینك وشریكلرڭنك اسمی معرفه میدر؟ معرفه‌لرنك اوچنچی‌سی نه‌در؟ اسم اشاره نه‌در؟ اسم اشاره‌لرنك لفظلری ایله معنالرینی سویله؟ اسم اشاره‌لرده مذكرلك مؤنثلك بارمی؟ مذكر نرسه گه قایسی اسم اشاره‌لر یوریتوله؟ مؤنثلرگه؟

٧١ تمرين. — شول اسملردن علم وباشقه اسملرنی آیروب علملرنك حیوان، كشی، نرسه‌اسملرینی سویله‌گز.

أَحمد. عبدالرحمنِ. اورال. انسان. قزان. لَيل. عمر. عمرو. يَوم. رجل. تلميذ. مكتب. فرانسة. روسية. النيل. دلدل.

٧٢ تمرين. — شول اسملرنك اوللرينه ياراغان اسم اشاره لرني كيتروب معنالريله يازكز. (هٰذا الكتابُ = بوكتاب. هٰذه المحبرة = بوقارا صاوت. هٰذا قلمٌ = بوقلمدر. هٰذه معلمةٌ = بوخاتون معلمه‌در. كبى.) الكتابُ. المحبرة. قلمٌ. معلمةٌ. المتعلمة. الرجالُ. الرجلانِ. مرأتينِ. رجلينِ. النساءُ. كتبٌ. (هٰذه). القلمانِ. اقلامٌ. العالمُ. عالمةٌ. معلمين. عجوز: عجائزُ = قارتچق. الانسان. عجوزينِ. علماءُ. عالمانِ.

اسم مَوْصُول.

٩٧. — اسم موصول، اوزندن صوك كيلگان جمله‌نك يارد مى ايله معين بولغان اسمدر. (بوجمله‌گه «صِلَه» ديرلر). مثال: التلميذ الّذى يجتهد ينالُ الجائزةَ = شول شاكردكه طرشور، اول مكافتكه ايرشور. ديگانده شول معناسنده‌گى اَلّذى اسم موصول اولوب، (فعلنك مستتر ضميرى هُوَ ايله) هو يجتهد جمله‌سى ايله معين اولمشدر.

اسم موصوللر: اَلّذى = شول (اير)، اَلّتى = شول (خاتون).

	مفرد	مثنى	جمع
مذكر:	اَلّذى = شول، اول.	اَللّذانِ = اَللّذينِ	اَلّذين

مؤنث: اَلَّتِى = شول، اول خ. اَللَّتَانِ = اَلَّتَيْنِ اَللَّاتِى = اَللَّوَاتِى.
مَنْ = شول، اول كشى. مَا = شول، اول نرسه ياكه حيوان.

بوصوڭغى ايكيسى مذكر، مؤنث؛ مفرد، مثنى وجمع ايچون مشترك يوريتولور. اولگيسى كشيلر ايچون، صوڭغيسى حيوانلر و نرسه‌لر ايچون‌در.

تعليم: معرفه اسملرنك دورتنچى‌سى نى؟ اسم موصول نه‌در؟ لفظلرى ومعنالرى نه‌لر؟ مذكرلك مؤنثلك بارمى؟ مشترك بولغانلرى قايسيلرى؟ ماء موصول‌دن باشقه ينه نيندى ما بله‌سگز؟ اسم موصوللرنى معرفه قيلغان جمله نيچوك آتاله؟

لغات: اَلْكَلَامُ = سوز. اِسْتِمَاعٌ = تڭلامق. تَنَزُّهٌ = راحت ايتمك. مَاءٌ: مِيَاهٌ = صو. شُرْبٌ = اچمك. جَدٌّ: أَجْدَادٌ = باباى (قارت آتا.) جدة: جَدَّاتٌ = ابى، قارت آنا. مَجِيئَةٌ = كيلمك. عَمٌّ: أَعْمَامٌ آتانڭ اير طوغانى. عمه: عَمَّاتٌ = آتانڭ قز طوغانى. بَيْعٌ = صاتمق، اِشْتِرَاءٌ = صاتوب آلمق.

٧٣ تمرين. — اسم موصوللرنى تورلرينى اينوب كورسه‌تگز وتاتارچه‌غه ترجمه ايتگز.

شَرِبْنَا اَلْمَاءَ اَلَّذِى رَأَيْتَهُ. بِعْتُ اَلْحَدِيقَةَ اَلَّتِى تَنَزَّهْتَ فِيهَا. مَدَحْتُمُ الْمِيَاهَ اَلَّتِى شَرِبْنَاهَا. قَرَأَ الرَّجُلُ اَلَّذِى اِشْتَرَى كِتَابًا. بِعْتُ الْكِتَابَيْنِ اللَّذَيْنِ قَرَأْتُهُمَا. بِعْتُ الْحَدِيقَتَيْنِ اللَّتَيْنِ اِشْتَرَيْنَاهُمَا. أَعْمَامُكَ اَلَّذِينَ بَاعُوا كِتَابًا رَجَعُوا. جَدَّاتُكَ النِّسَاءُ اللَّوَاتِى هُنَّ أُمَّهَاتُ وَالِدَيْكَ. اِسْمَعْ كَلَامَ مَنْ يَتَكَلَّمُكَ. اِحْفَظْ مَا تَعَلَّمْتَهُ. جَدُّكَ مَنْ هُوَ أَبُو أَبِيكَ.

٧٤ تمرين. — آچق قالغان اورنلرغه، ياراغان اسم موصوللرنى قويوب يازگز وتاتارچه‌غه (جمله‌لرنى) ترجمه ايتگز.

اَلْعِلْمُ... يُفِيدُكَ تَعَلَّمهُ. اَلْعَمَّةُ الْمَرْأَةُ...هِىَ اُخْتُ اَبِيكَ. اَلْبِنْتَانِ... اِجْتَهَدَتَا اَخَذَتَا الْجَائِزَةَ. اَلْقَلَمَانِ... اَخَذْتُهُمَا اِنْكَسَرَا. رَكِبَ الْفَرَسَيْنِ...وَهَبْتُهُمَا. اَسْتَمِعْ كَلَامَ... هُوَ اَكْبَرُ مِنِّى. فَهِمْتُ... عَلَّمَنِى اَلْمُعَلِّمُ. اَلْمُعَلِّمَاتُ هُنَّ... يُعَلِّمْنَ الْبَنَاتَ. اَلتَّلَامِيذُهُم... يَتَعَلَّمُونَ. اِفْتَحِ الْكُوَّتَيْنِ... تَنْظُرَانِ اِلَى الْمَغْرِبِ.

مُعَرَّفْ بِاَلْ — معرفه‌گه مُضَافْ.

٩٨. — مُعَرَّفْ بِاَلْ، اَلْ كرو سببلى، مُعَيَّنْ وبيلگولى بولغان نرسه‌نى كورسه‌تكان اسمدر. مثال: اَلْاِنْسَانُ=معلوم كشى، اَلْحَيَوَانُ= معلوم حيوان كبى.

فائده: (اَلْ) كرگان اسمگه تنوين كرمز، اَلْحَيَوَانٌ درست، اَلْحَيَوَانُ ياكلشدر.

٩٩. — معرفه‌گه مضاف، اوتكان معرفه اسملرگه نسبت ايدلو يعنى انلرنڭ مالى، ياكه آنلرغه خاص بولغانلغى كورسه‌تلو سببلى معرفه‌لك تابقان اسمدر. مثال: كِتَابُهُ. كِتَابُ عَلِيٍّ. كِتَابُ هٰذَا. كِتَابُ الَّذِى. كِتَابُ اَلْمُعَلِّمِ كبى.

تعليم: نكره نه‌در؟ معرفه نه‌در؟ نيچه تورلى اسم معرفه‌در؟ ضميرلرنڭ انواعنى سويله‌گز؟ عَلَمْ نه‌در؟ اسم اشاره نه‌در؟ لفظلرى ايله معنالرينى ايتگز؟ اسم

موصول نەدر؟ لفظلر ومعنالری؟ معرف بأل نەدر؟ مضاف بولوب معرفه بولغان اسملر اوّل نکرەمی ئلله معرفه می ایدی؟ بونلردن باشقه اسملر معرفەمی نکرەمی؟

٧٥ تمرین عمومی. — توباندەگی جملەلردە بولغان اسملرنك نکره ومعرفەلرینی آیروب معرفەلرنك تورلرینی سویله‌ڭز.

اِتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنْتَ اِلَيْهِ = کمگه یخشیلق ایتسەڭ آنك نچارلغندن صاقلان. اَجِعْ کَلْبَكَ يَتْبَعْكَ = اتکنی آچقدر اوزڭا ایارسون. شَرُّ مَا صَحِبَ الْمَرْءُ الحَسَدُ = کشینك صفتلانغان نرسەلرینك ایك نچاری کونچیلکدر. أَدَبُ المَرْءِ خَيْرٌ مِنْ ذَهَبِهِ = کشینك ادبی آلتوندن خیرلیدر. اِيَّاكَ وَصَاحِبَ السُّوءِ = نچارلق ایاسندن صاقلان. بَلَاءُ الانْسَانِ مِنْ لِسَانِهِ = کشینك بلاسی تلندندر. جَمَالُكَ فِى حِلْمِكَ = ماتورلغك یوواشلغڭدەدر. طَالَ حُزْنُ الَّذِى قَصُرَ رَجَاءُهُ = امیدی آزنك قایغوسی کوبدر. رَفِيقُ المَرْءِ دَلِيلُ عَقْلِهِ = کشینك یولداشی عقلینك اولچاویدر. قَلَمُ المُعَلِّمِ. هٰذَا كِتَابُكَ والكِتَابُ الَّذِى تَرَاهُ وهُوَلِى.

اسمنك اعرابی.

١٠٠. — اِعْرَابِ اسم، جمله ده اورننه کوره اسمنك اخری اوزگارمکدر.

مثال: هٰذَا كِتَابٌ. قَرَأْتُ كِتَابًا. أَخَذْتُ القَلَمَ بِكِتَابٍ کبی. بوندی اسملرگه «معرب» دییولور.

اسمنڭ اعرابی اوچدر: رفع، نصب، جرّ.

١٠١. — رفع علامتلری: (١) ضمه‌در، (٢) مثنی‌ده الف، (٣) جمع مذکر سالملرده، اَبْ، اَخْ، فَمْ، حَمْ ذو (اسماء خمسه)‌ده واودر. مثال: عَالِمٌ = العَالِمُ، عَالِمَانِ، عَالِمُونَ، أُبُوكَ، أُخُوكَ، فُوكَ، حَمُوكَ، ذُوعِلْمٍ کبی.

١٠٢. — نصب علامتلری: (١) فتحه، (٢) اسماء خمسه‌ده الف، (٣) مثنی‌ده، جمع مذکر سالمده یا، (٤) جمع مؤنث سالمده کسره‌در. مثال: عَالِمًا = العَالِمَ، رَأَيْتُ أَبَاكَ، أَخَاكَ، فَاكَ، حَمَاكَ، ذَالْمَالِ، عَالِمَيْنِ، عَالِمِينَ، عَالِمَاتٍ کبی.

١٠٣. — جر علامتلری: (١) کسره، (٢) مثنی‌ده، جمع مذکر سالمده، اسماء خمسه‌ده یادر. مثال: بِعَالِمٍ = بِالعَالِمِ، عَالِمَيْنِ، عَالِمِينَ، أَبِيكَ کبی.

تعلیم: معرب اسم نه‌در؟ اسمنڭ اعرابی نه‌در؟ رفع علامتلری نیچه ونه‌لر؟ نصب علامتلری نیچه ونه‌لر؟ جر علامتلری نیچه ونه‌لر؟ مثنی‌نڭ، جمع مذکر سالملرنڭ ایکی تورلی صورتنی آراسنده نی آیرما بار؟

فعلنڭ عرابی نه؟ فعلنڭ اعرابی نیچه ونیلر؟ جزم علامتلری نیلر؟ نصب علامتلری نیلر؟ رفع علامتلری نیلر؟ اسمده جزم بارمی؟ فعلده جر بارمی؟ کلمه‌نڭ بتون اعرابی نیچه؟

٧٦ تمرین. — شول اسملرنڭ اعرابلرینی وعلامتلرینی سویله‌ کز. اِنْسَانٌ. أُنَاسٌ. عَالِمُونَ. صَادِقَةٌ. صَادِقَاتٌ. صَادِقِينَ. فَقِيرَانِ.

غنيّاتٍ. قلمًا. العلمَ. أَبوبكرٍ. أُخوعليٍّ. أخاك. يحبُّ ذوالأدبِ أباه وأمّه وأخاه وذاالعلمِ ويحفظ فاه.

٧٧ تمرين. — مرفوع اسملرنی منصوب قیلڭز.

وَلَدٌ. جدّاتٌ. أخوغنيٍّ. مسجدٌ: مساجدُ. عاقلون. مسلمانِ. ذو المروةِ. أبوبكرٍ. العبدُ.

٧٨ تمرين. — منصوب اسملرنی مجرور حالنه قویڭز.

إبنًا = الابنَ. بنتَ. عاقلاتٍ. مساجدَ. محاسنَ. مفاتيحَ. ولدينِ. والدينِ. علماءَ. منصورَ. كاتبينَ.

اسمنڭ بناسی.

١٠٤. — **اسمنڭ بناسی، قای اورنده بولسه‌ده آخرینڭ** اوزگارمه‌ویدر. أنتَ هذا، رأيتُ هذا، جئتُ بهذا كبی. بوندی اسملرگه «مبنی» دییولور.

١٠٥. — **اسم مبنیلر،** معربلرگه قاراغانده بیك آزدرلر. آنلرنڭ مشهورلری: ضمیرلر، اسم اشاره‌لر، اسم موصوللر، اسم شرط (مَنْ، مهما) اسم استفهام (مَنْ، ما)در، (٩٠، ٩١، ٩٢، ٩٣، ٩٤، ٩٦، ٩٧) اسم مبنیلر، فتحه‌گه، ضمّه‌گه، كسره‌گه، سكون‌گه مبنی اولورلر. بونلرنڭ برینه مبنی اسم ایكنچی‌سنه مبنی اولماز.

٧٩ تمرين. — معرب ومبنی اسملرنی آیرڭز.

مَنْ هٰذَا = كم بو. بِكَمْ اِشْتَرَيْتَ قَلَمَكَ = قلمكَنى كو بميگه آلدڭ.
كَيْفَ اَنْتَ = نى حالده سكْ، نيچوكسك. حَيْثُ اَنَا = مين شول روشده
من. مَا تَعَلَّمْتَهُ فَهُوَ مَالُكَ = نى اوگره‌نسكْ اول مالكْدر. عِلْمُكَ وَاَدَبُكَ
هُمَا الخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ تَسُودُ بِهِمَا = علمڭ وادبڭ شول ايكى خاصيتدركه
آنلر ايله بيوك بولورسكْ.

حرفلر.

١٠٦. — عرب تلنده يوزگه ياقن حرفلر بولوب بارسى ده مبنيدرلر. حرفلرنڭ برقدريسى خدمتلرى سببلى اورنى كيلگان صاين نحوده كورلور.

بو اورنده قسقه‌چه بولسه‌ده فايده‌ليچه كلمه‌لرنڭ يالگز وقتلرنده احوالندن بحث ايتدك وتيكشروب بتدك. بونڭ ايله بوكتابنڭ صرف قسمى (بولوگى) بتدى.

,,معارف"

کتبخانه‌سی اوزینڭ ۱۲ یللق عمری اچنده ایڭ اهمیت بیرگان اشی خلق ومکتبلر ایچون آرزان بها برلن فائده‌لی کتابلر حاضرله‌مك اولدقندن معارف کتبخانه‌سی اداره‌سی همه باصدرلاچاق کتابلرنی بیك دقت برلن قاراب چقغاندن صوڭده خصوصا درس کتابلرن شوکار اختصاصی بولغان معلملرنڭ قلمی برلن یازلغانلرن یاخود شوندای معلملر طرفندن اوقتورغه موافق کورلگانلرن گنه نشر ایده کیله‌در.

یاخشی کاغدگه باصوب بهالرینی ممکن قدر آرزان قویادر. شونڭ ایچون **معارف کتبخانه‌سی** طرفندن نشر ایدلگان کتابلر هر طرفده کوندن کون طارالووی کوبایمکده واعتبارلری آرتماقده‌در.

«معارف کتبخانه»سی مکتب مدرسه‌لرنڭ حالنی اعتبارغه آلوب آلار ایچون کتابدن باشقه‌ده کیره‌ك بولغان نرسه‌لرنڭ ایڭ موافقلرینی حاضرله‌رگه اجتهاد ایتده‌در: ایڭ موافق حسن خط وباشقه تورلی یازولر ایچون دفترلر، تورلی روشده‌گی قلملر مکتب ایچون ایڭ موافق قرانداش، قارا تاقته وکاغدلرنی ایڭ تیوش بهالری برلن باشقه کتبخانه‌لردن بایتاق آرزان ایدوب صاتا آلادر.

معلم ومدرس افندیلرنڭ فائده‌لنولرینی اوتنه‌مز.

معارف کتابخانه‌سی اداره‌سی.

معارف کتبخانه‌سی طرفندن نشر ایدلگان قرائت وقواعد عربیه کتابلری:

سلم القرائت I جزء معتبر همه مکتب‌لرنده رشدی صنفلرنڭ اوّلگی لرنده تدریس ایدلمکده‌در.

بهاسی ۲۰ تین.

سلم القرائت II جزء گوزل قصه وعبرتلی حکایه‌لر حکمتلی سوزلردن رشدی‌نڭ صوڭ صنف‌لرنده اوقوتمق ایچون ترتیب ایدلمشدر.

مقتطفات آثار عربیه بو کتابنڭ ترک علماسی مشاهرندن فاضل محترم محمد زهنی افندی اثری اولوب روسیه وترکیه‌نڭ مه نظام‌لی مکتب‌لرنده درس کتابی ایدوب مستعمل بولوی بو کتابنڭ درجه‌سن بلدروده یتسه کیره‌ك.

بهاسی ۳۵ تین.

عربچه صرف (اشبو کتاب) بهاسی ۲۰ ت
عربچه نحو
یاڭگی اصول تطبیقات وتمریناتلی

رحیم‌جان اطنه‌بایف اثری. بو کتابلر تعلیم عربی‌ده مستعمل طریقلرنڭ ایڭ صوڭگی اوزره آچق تاتار تلنده ترتیب ایدلدی. ایکی اوچ یل تجربه صوڭنده باصدرلدی.